

ADDICTION SEVERITY INDEX I PRAKTIKEN

- Om missbrukshandläggares erfarenheter av att arbeta med
ASI-intervjun

Författare: Beatriz Borg
Hanna Olsson
Handledare: Mikael Sandgren
Examinator: Norma Montesino

ABSTRACT

Authors: Beatriz Borg, Hanna Olsson

Title: Addiction Severity Index in practice – On social workers experiences of working with the ASI-interview. [translated title]

Supervisor: Mikael Sandgren

Assessor: Norma Montesino

The purpose of this study was to *understand* how social workers experienced working with Addiction Severity Index (ASI) in relation to the goal set by the National Board of Health and Welfare. The method is spread nationwide and therefore it is of great importance to examine how the social workers themselves experience the demands and the resources surrounding ASI. We choose to do a qualitative study interviewing eight social workers at six different occasions. The result was analyzed using Max Weber's ideal type bureaucracy and Michael Lipsky's thesis on street-level bureaucrats. We found that the social workers consider the method useful when used from without their own purposes. The standards set by the National Board of Health and Welfare was considered hard to achieve because of the complexity of the method. Among other things the valuation done by both social worker and client was regarded as tough and therefore the results of the interview are at risk of not becoming reliable. We found that the outcome of the interview depends on the performer.

Key words: Addiction Severity Index, social workers, street-level bureaucrats, ideal type bureaucracy, experiences

FÖRORD

Tack till alla respondenter som bidragit med sina kunskaper och erfarenheter, utan er så hade den här studien inte varit möjlig!

Vi vill även tacka vår handledare Mikael Sandgren för ovärderliga råd och för all hjälp under uppsatsskrivandet!

Slutligen, tack till alla våra nära och kära som hjälpt till, stöttat oss och läst studien (samt sovit bra om nätterna)!

Bea & Hanna

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund.....	1
1.2 Problemformulering.....	3
1.3 Syfte	5
1.4 Frågeställning.....	5
1.5 Disposition	5
2. Metod	6
2.1 Avgränsning.....	6
2.2 Vetenskapsteoretisk ansats	6
2.3 Urval	7
2.4 Etiska överväganden	7
2.5 Datainsamling	8
2.6 Dataanalys.....	10
2.7 Reliabilitet och validitet.....	10
3. Addiction Severity Index	12
3.1 Socialstyrelsens rekommendationer	12
3.2 Intervjuarrollen	14
3.3 Bedömningar från fältet.....	15
4. Teoretiska utgångspunkter	17
4.1 Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater	17
<i>Klientrelationen</i>	18
<i>Handlingsutrymme</i>	18
<i>ASI och gräsrotsbyråkrater</i>	18
4.2 Webers idealtyp byråkrati	19
<i>ASI och idealtypen byråkrati</i>	20
5. Resultat och analys.....	21
5.1 ASI i relation till organisation	21
5.2 Utbildning och fortsatt stöd	22
5.3 ASI-net.....	24
5.4 Tidsaspekten	26
5.5 Styrkor och svagheter med ASI vid informationsinsamlande	27
5.6 Följdfrågor och områdesindelning.....	30
5.7 Skattningsmomentet.....	32
5.8 Uppföljningsintervjun	34
5.9 Klienten och ASI	36

6. Avslutande diskussion.....	39
Referenslista.....	42
Bilaga 1	43
Bilaga 2.....	47
Bilaga 3.....	49
Bilaga 4.....	50

1. INLEDNING

1.1 BAKGRUND

Webb (2006) menar att i dagens risksamhälle, där grunden i socialt arbete handlar om riskbedömningar, har standardiserade data blivit en central del i arbetet. Engström (2005) skriver att intresset för strukturerade bedömningsinstrument, såsom Addiction Severity Index (ASI), Dokumentation av klienter (DOK) och Barns behov i centrum (BBIC), har ökat inom socialtjänsten. Tanken bakom standardiserade bedömningsinstrument är att dessa ska vara behjälpliga både som underlag till forskning, utveckling av verksamheten samt för det direkta bedömningsarbetet (Lundström 2008).

Människor har sedan lång tid tillbaka använt sig av standardiserade frågeformulär för att klassificera och systematisera andra människor (Beronius 1994). Inkquisitionen kallades den organisation som kom till för att skydda kristendomen mot det avvikande. För att finna kättare, som de avvikande kallades, utförde inkquisitionen undersökningar som inte bara inriktade sig på det sagda ordet utan även på tankar och känslor. De försökte finna sanningen. Beronius jämför dagens forskare med inkvisitorer och finner att det dessa har gemensamt är just sanningssökandet och alla de regler för hur detta ska utföras (ibid.). Vi tänker oss ändå att dagens forskning och dess metoder skiljer sig från det inkquisitionen utförde. Inte minst syftet bakom användandet av strukturerade metoder för att kartlägga och systematisera skiljer sig.

Missbruksvården i Sverige har sitt ursprung i den medicinska traditionen och sjukvården har byggt sin utveckling på evidensbaserad medicin (Engström 2005). Att något är evidensbaserat innebär att det är bevisbaserat och ordet evidens kommer från latinets "evidentia" som betyder *att veta* (Svenska Akademiens Ordbok 2009). Engström (2005) skriver att sjukvårdens praktik och forskning ligger nära varandra, men att så inte är fallet inom socialtjänsten. Motstånd mot de evidensbaserade principerna väcktes när dessa skulle överföras till det sociala arbetet. Detta av flera skäl, bland annat att socialt arbete är en mångfacetterad praktik samt att de evidensbaserade principerna inte stämde överens med den

rådande synen på kunskap inom området. En annan del av motståndet bestod i att klienterna befarades bli utsatta om de skulle bli objekt för forskning (ibid.).

Det bedömningsinstrument som vi ska koncentrera oss på är ASI-intervjun. Socialstyrelsen (2009) säger sig stödja bruket av standardiserade bedömningsinstrument. ASI-intervjun ska enligt Socialstyrelsen (2007) främst användas som bedömningsinstrument för att klargöra klientens behov av hjälp och för att använda ASI-intervjun behöver den som ska tillämpa intervjun genomgå utbildning. ASI-utbildningen ska omfatta tre arbetsdagar och de deltagande ska genomföra övningsintervjuer. Det rekommenderas även att uppföljande kontroller ska göras för att det ska finnas säkerhet i att resultaten av intervjun är trovärdiga. ASI-intervjun rekommenderas i de svenska nationella riktlinjerna för missbruksvård, den är dock inte kvalitetsgranskad av IMS (Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete) (ibid.). Att intervjun inte är kvalitetsgranskad men ändå rekommenderas gör att metoden är intressant att studera. En annan strukturerad metod, DOK, är också rekommenderad av Socialstyrelsen. Dock har en kvalitetsgranskning av DOK påbörjats. Att en metod är kvalitetsgranskad innebär att en omfattande kontroll av metodens reliabilitet, validitet, normering och utformning har genomförts (Jergeby 2008). ASI-intervjun används bland annat inom missbruksvård och kriminalvård. Av landets kommuner är det 50 % som säger sig använda ASI-intervjun som bedömningsinstrument (Abrahamson & Tryggvesson 2008). Vi intresserar oss för kommunal socialtjänst och ASI används där inom missbruksvården. Metodens användande är således etablerat och att den inte är kvalitetsgranskad gör att de rekommendationer som Socialstyrelsen ger kan ha konsekvenser för praktiken.

ASI-intervjun uppkom i USA under 1970-talet då ett forskningsteam under ledning av Tom McLellan fick i uppdrag att utvärdera behandlingsenheter centrerade kring missbrukande krigsveteraner (Nyström, Sallmén & Öberg 2005). Nyström et al. (2005) skriver att intervjun sedan utvecklats och spridits både inom USA och internationellt. ASI-intervjun implementerades i Sverige 1996, den byggde på den femte upplagan av intervjun. År 1998 reviderades denna och anpassades efter EuropASI, som bygger på Europeiska förhållanden (ibid.). Intervjun innefattar 180 frågor inom sju livsområden där klient och behandlare

skattar graden av hjälpbehov inom respektive område, resultaten utgör sedan en klientprofil som kan utgöra underlag för samtal och behandlingsplanering (Engström 2005). I den senaste versionen av ASI-intervjun, som ännu inte brukas i Sverige, har delen där intervjuaren skattar klientens hjälpbehov eliminerats då det visat sig att denna information inte var tillräckligt tillförlitlig för utvärdering av behandling (Anderberg & Dahlberg 2009).

I en studie om klienters acceptans av strukturerade intervjuer i socialtjänsten (Engström 2005) skrivs att en socialarbetare haft åsikten att ASI-intervjun kränkte klienter. Socialarbetaren uppgav tre tänkbara skäl till detta; frågornas formulering, intervjuens syfte samt att intervjun är strukturerad. Fördelar med ASI-intervjun som lyfts fram, ur socialhandläggares perspektiv, är att frågorna ger en grund att stå på och blir ett stöd för att bringa fram viktiga områden (ibid.). Nyström et al. (2005) skriver att i en studie från 2001 med 109 deltagande socialarbetare med erfarenhet av ASI-användande så ställde sig 75 % positiva till ASI-intervjun. 18 % av socialarbetarna var tveksamma till metoden och 2 % negativa. Nyström et al. för fram att det med ASI-användandet kan finnas risker. En risk är att intervjun inte blir korrekt utförd, t ex mer öppen eller fri, och det får då konsekvenser för klienten. Särskilda krav ställs alltså på den som genomför intervjun (ibid.). Wikström och Lindberg (2006) skriver att socialsekreterare ser ofta sig själva som instrument och att de ibland anser att det blir en förenkling av komplexa frågor genom att bruka frågeformulär. Svårigheter att arbeta med ASI-intervjun hänger ofta samman med en negativ inställning gentemot bedömningsinstrument som bygger på manualer (ibid.). Användandet av strukturerade bedömningsinstrument har ökat inom socialtjänsten och en stor del av landets missbrukshandläggare jobbar med ASI-intervjun. Intervjun är strukturerad, tidskrävande och kräver utbildning. Då vi vet att särskilda krav ställs på den som utför intervjun (Nyström et al. 2005) är det därför viktigt att förstå erfarenheter av att använda intervjun.

1.2 PROBLEMFÖRMULERING

Webb (2006) menar att vi lever i ett risksamhälle som går ut på att förutse och förebygga risker. Det sociala arbetet influeras av detta och användandet av standardiserade metoder kan ses som en del av förebyggandet av risker. Webb

menar att användandet av strukturerade metoder ger socialarbetare verktyg att bedöma individers situation och beräkna risker. Dock innebär det att klienten fogas in i en redan färdig struktur, vilket inte alltid utgör den bästa förutsättningen för att få en korrekt bild av individens livssituation. Detta då den standardiserade data som framkommer i få fall tar hänsyn till förhållandena mellan olika områden utan fokuserar på redan färdiga kategorier (ibid.). ASI rekommenderas av Socialstyrelsen (2006) på grund av att metoden sägs vara effektiv, samlar in rätt mängd information samt skapar ett gemensamt språk för olika instanser. Tanken bakom deras rekommendationer liknar de karaktärsdrag som Webers (1983, 1987) idealtyp byråkrati medför: effektivitet och professionalism. Dessutom innehar tjänstemännen i byråkratin sina positioner på grund av kvalifikationer och inte personliga egenskaper. Webers (1983, 1987) idealtyp byråkrati och Webbs (2006) resonemang om att standardiserade metoder ger socialarbetare verktyg för att bedöma klienter kan även de kopplas samman på det viset att metoderna ska medföra effektivitet och underlätta arbetet. Ett annat sätt att se på tjänstemännens position är med hjälp av Lipskys (1980) resonemang om gräsrotsbyråkrater, deras handlingsutrymme och rollen som medlare mellan organisation och klient. Webbs (2006) resonemang om att standardiserade metoder inte alltid utgör den bästa förutsättningen för utredningar av klienter stämmer överens med Lipskys (1980) teori om hur gräsrotsbyråkrater handlar utifrån den situation de befinner sig i och anpassar klient och organisation till varandra. Med dessa teoretiska synsätt i åtanke blir det intressant att forska i hur missbrukshandläggarna faktiskt erfar användandet av ASI i dagens sociala arbete. Ersätter den strukturerade ASI-intervjun ostrukturerade intervjuer (öppna bedömningssamtal) på grund av sin påstådda effektivitet? Vilka krav uppfattar missbrukshandläggarna det ställs på dem vid intervjuans användande och hur ställer de sig till dessa? Det är till viss del missbrukshandläggarnas uppfattning som ligger till grund för intervjuens resultat, då de skattar klientens behov, och de har således en betydande roll för det färdiga resultatet och dess användning. Handläggarnas uppfattning kan påverka hur de faktiskt brukar ASI-intervjun. Hur ser missbrukshandläggarna på det faktum att ASI-intervjun är strukturerad och skillnaderna mellan att använda denna gentemot öppen intervjuteknik?

1.3 SYFTE

Syftet med vår uppsats är att *förstå* missbrukshandläggares erfarenheter av att arbeta med ASI-intervjun i förhållande till Socialstyrelsens rekommendationer för att använda metoden.

1.4 FRÅGESTÄLLNING

- Hur ser missbrukshandläggare på att arbeta med ASI-intervjun?
- Hur ser missbrukshandläggare på att arbeta med öppna intervjuer i förhållande till ASI-intervjun?
- Hur uppfattar missbrukshandläggare de krav som ställs på dem vid intervjuens utförande?
- Hur ser missbrukshandläggare på de resurser de har för att genomföra intervjun?

1.5 DISPOSITION

Uppsatsen är uppdelad i sex kapitel varav *kapitel 1*, som föregick denna disposition, inleder uppsatsen med en kortare bakgrund kring strukturerade bedömningsinstrument, problemformulering av ämnet samt uppsatsens syfte och frågeställningar. Vidare i *kapitel 2* redogör vi för våra metodologiska utgångspunkter samt överväganden vi gjort under uppsatsens gång. Här presenterar vi vetenskapsteoretisk ansats, urval, etiska överväganden, datainsamlingsprocessen samt dataanalys. Vi för även ett resonemang kring uppsatsens reliabilitet och validitet. *Kapitel 3* behandlar relevant litteratur samt tidigare forskning kring ASI-intervjun och dess användande. Våra teoretiska utgångspunkter presenterar vi i *kapitel 4*. Dessa är Michael Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrater samt Max Webers (1983, 1987) idealtyp byråkrati. Redovisning av resultat samt vår analys följer sedan i *kapitel 5*. Uppsatsen avslutas med *kapitel 6* och en avslutande diskussion där vi kort redogör för vad som framkommit av studien samt våra reflektioner kring det. Med uppsatsen följer dessutom referenser och fyra bilagor: information till respondenter, intervjuguide, mejl till respondenter samt presentation av respondenterna.

2. METOD

I detta kapitel redogör vi för vårt tillvägagångssätt under uppsatsens gång och våra metodologiska överväganden. Denna uppsats har två författare och vi har valt att inte dela upp arbetsuppgifter utan genomfört majoriteten av uppsatsen i diskussion och samråd med varandra. Vi har vid enstaka tillfällen arbetat enskilt, då vid utskrift av ljudinspelningar från intervjuerna samt vid inläsning av tidigare forskning.

2.1 AVGRÄNSNING

Vi har inriktat oss på missbrukshandläggare som arbetar på socialförvaltningar i Småland som arbetar med och har erfarenheter av ASI-intervjun.

2.2 VETENSKAPSTEORETISK ANSATS

Vi har valt att göra en kvalitativ studie då vårt syfte med uppsatsen är att *förstå*. Kvalitativ metod lämpade sig därför väl. Med kvalitativ studie menas att man som forskare söker förståelse för människor utifrån deras egna referensramar (Levin 2008). Valet att utföra en kvalitativ studie och inte en kvantitativ gjorde vi då vi sökte specifika individers erfarenheter och vi ämnar inte generalisera resultatet av vår studie. Då vi ämnade *förstå* missbrukshandläggares erfarenheter av att arbeta med ASI-intervjun föll det sig naturligt för oss att anta en hermeneutisk ansats som Grönmo (2006) benämner som en förståelseskapande metod. Hermeneutik brukar översättas med tolkningslära (Wallén 1996). Den som tolkar empirin, i detta fall vi som uppsatsskrivare, har en förförståelse i form av kulturell och språklig gemenskap och det är viktigt att vi är medvetna om denna förförståelse. När empirin tolkas måste det uppmärksammas i vilken kontext den tillkommit. De tolkningar som görs bygger på forskarens förförståelse och helheten i empirin förstås utifrån tolkningar av delar i empirin (ibid.). Den kontext som vår empiri har inhämtats i är inom den kommunala missbruksvårdens organisation. Vår förförståelse i studiens början var de teorier som vi har valt för att analysera den data vi inhämtat, Webers (1983, 1987) idealtyp byråkrati och Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrater. Grönmo (2006) skriver att vid kvalitativ datainsamlingsmetod kan svårigheter uppstå då forskarens perspektiv, källkritiska- samt kontextuella förståelse påverkar resultatet. Kritik mot kvalitativ

metod är att den inte är generaliserbar och enbart omfattar de studerade objekten (ibid.). Som svar på den kritiken nämns att i kvalitativa studier så är generaliserbarheten i vissa fall underordnad egenvärdet av att studera det enskilda och unika (Jacobsson & Meeuwisse 2008). Vi hade i vår studie inga ambitioner att generalisera resultatet utan vi sökte förståelse för enskilda missbrukshandläggares erfarenheter.

2.3 URVAL

Den analysenhet vi har valt för vår studie är *aktörer* (Grönmo 2006). Grönmo definierar aktörer som enskilda individer eller grupper av individer. Den kunskap vi sökte var missbrukshandläggares erfarenhet av att arbeta med ASI-intervjun. Vi hade därför goda skäl att tro att den undersökningsenhet som skulle komma att ge mest relevant information kring ämnet var missbrukshandläggare som använder sig av ASI-intervjun. Vi använde oss av en blandning av pragmatisk urvalstyp och strategiskt urval. Pragmatiskt i den bemärkelsen att vi valde ut våra respondenter i mån av tillgänglighet geografiskt och utifrån deras vilja att delta i studien. Att den geografiska tillgängligheten spelade roll för vårt urval handlade också om den rent tidsmässiga aspekten av datainsamlingen. Då vi hade begränsad tid på oss att färdigställa denna studie var det av stor vikt att vi kunde ta oss till våra respondenter på ett så smidigt och icke tidsödande sätt som möjligt. Strategiskt i den bemärkelsen att vi valde ut våra respondenter på grund av deras expertis och att de därmed var lämpliga utifrån våra teoretiska och analytiska syften. Då vi inte ämnar systematiskt generalisera vårt resultat, eftersom kvalitativ metod ofta inte är generaliserbar, lämpar sig denna kombination av urvalstyper väl. Det urvalet av information vi gjorde var aktörernas erfarenheter (Grönmo 2006).

2.4 ETISKA ÖVERVÄGANDEN

Etiska överväganden vi gjort var huruvida den information vi samlade in kunde orsaka våra respondenter någon skada och vi värnade om respondenternas integritet. Vid genomförande av kvalitativa studier medför det en specifik forskningsetisk problematik då forskarens värderingar, syn och självkänedom påverkar resultatet (Wallén 1996). Grönmo (2006) skriver att innan intervjuer genomförs ska informerat samtycke erhållas. Informerat samtycke innebär att

respondenterna informeras om studien samt om hur de uppgifter som samlas in kommer att behandlas. Vi hade en stor grad av öppenhet gentemot respondenterna och inhämtade informerat samtycke innan intervjuerna påbörjades. Respondenterna i vår studie informerades även om sin rätt att när som helst avbryta intervjun samt att de kunde vägra att svara på frågor (ibid.). När vi skickade ut förfrågan till socialförvaltningarna kontaktade vi socialcheferna på respektive förvaltning via e-post, de vidarebefordrade i sin tur e-posten till missbrukshandläggarna på förvaltningen. Vi kontaktade socialcheferna då vi inte hade några kontaktuppgifter till missbrukshandläggarna. Här tänkte vi oss att ett etiskt problem kunde uppstå då vi inte själva direkt kontaktat våra respondenter utan de fick en förfrågan från sina överordnade och befann sig således i en beroendeställning. Då vi gjorde studien vid flera socialförvaltningar uppskattade vi att konfidentialiteten var förhållandevis hög trots allt. Med konfidentialitet menas att respondenternas personuppgifter behandlas och förvaras så att ingen obehörig kan få tillgång till dem. Vi bedömer konfidentialiteten som hög på grund av att respondenternas geografiska spridning gör det svårt att spekulera i vilka de är. Vi uppfyller även nyttjandekravet då vår insamlade empiri endast kommer att nyttjas i denna studie (Vetenskapsrådet 2009). Innan vi startade våra intervjuer informerade vi muntligt samtliga respondenter om ovanstående punkter samt lämnade skriftlig information om studien (Bilaga 1).

2.5 DATAINSAMLING

För att erhålla vår empiri har vi genomfört semistrukturerade intervjuer, vilket innebär att vi haft en intervjuguide med färdiga frågor och ämnen (Bilaga 2). Frågorna som utformades var i huvudsak av öppen karaktär och följdfrågor ställdes vid behov (Bell 2006). Att vi valde att genomföra semistrukturerad intervju framför strukturerad intervju berodde på att vi ville ha möjlighet att följa upp frågor samt nå respondenternas åsikter och vi ansåg att det skulle bli problematiskt med färdiga svarsalternativ. Anledningen till att vi ej heller valde att genomföra ostrukturerade intervjuer berodde på att vi som ovana intervjuare då riskerade att gå miste om den information vi sökte, såsom Bell (2006) beskriver. Grönmo (2006) skriver att problem som kan stötas på under genomförande av intervjuer kan vara att intervjuaren påverkar svaren eller att det brister i

kommunikationen mellan intervjuare och respondent. Även respondentens minne och självbild kan påverka svaren. Under intervjutillfällena hade vi detta i åtanke och vi upplevde inte att kommunikationsproblem uppstod. Då vi genomförde intervjuer kallar vi våra källor för respondenter. Källorna benämns respondenter eftersom vår empiri bygger på deras svar på frågor som vi formulerat. Vi hade som utgångspunkt att intervjua åtta respondenter. Vi kontaktade åtta socialförvaltningar via e-post och gjorde förfrågan om man var intresserad av att ställa upp i studien (Bilaga 3). Två av socialförvaltningarna valde att inte besvara vår förfrågan, vi kan ej räkna detta som ett bortfall då vi inte bokade in några intervjuer vid dessa förvaltningar. Övriga sex förvaltningar besvarade e-posten och vi bokade via e-post och telefon intervjutider. Antalet respondenter landade på åtta personer och vi genomförde sammanlagt sex intervjuer. Fyra av intervjuerna genomfördes med endast en respondent medan vi vid två tillfällen intervjuade två respondenter samtidigt. Att intervjuerna såg olika ut berodde på respondenternas önskan då de i vissa fall hade begränsat med tid. Denscombe (2009) skriver att gruppintervjuer kan vara en fördel då man som forskare samlar in fler synpunkter vid ett tillfälle tillskillnad mot personliga intervjuer då man endast får med en persons åsikter. Gruppintervjuer ger även deltagarna möjlighet att ta del av andras synpunkter och att reflektera över dessa, förutsatt att gruppdynamiken är god. Fördelar med att intervjua en respondent åt gången är att all information härstammar från den källan och medför att man som forskare kan knyta vissa åsikter till vissa informanter. Även det faktum att intervjun är lättare för forskaren att styra nämns som fördelaktigt vid personliga intervjuer (ibid.). Vi upplevde att gruppintervjuerna var givande då respondenterna resonerade med varandra.

Vid genomförande av intervjuer beror utgången av intervjun till stor del på kommunikationen mellan intervjuare och respondent. Med detta i åtanke anpassade vi oss till våra respondenters önskemål om tidpunkt och plats för genomförandet av intervjuerna (Grönmo 2006). Intervjutillfällena spelades in med hjälp av våra mobiltelefoners ljudupptagningsfunktion efter att vi fått samtycke till detta av respondenterna. Samtliga respondenter godkände att intervjun spelades in. Att ha ljudupptagning valde vi då det kan vara svårt att minnas en hel intervju, trots att stödanteckningar förs, samt att vi ville fokusera på vad

respondenterna svarade och inte på att anteckna (Denscombe 2009). Denscombe skriver att bandinspelningar kan påverka respondenternas öppenhet i början av intervjun men att de efter en kort stund oftast slappnar av. Som forskare är det till fördel att spela in intervjun då man får materialet säkrat inför analysen. Risken med bandinspelningar är dock att kroppsspråk och kontext kan missas att analyseras (ibid.). Vi var under intervjutillfällena medvetna om detta, förde kompletterande anteckningar samt var observanta på ickeverbal kommunikation.

2.6 DATAANALYS

Grönmo (2006) skriver att ljudupptagningar inte kan användas i sin obehandlade form för analysen av data, således behövs dessa skrivas ut i textform. Vi har transkriberat samtliga intervjuer från ljudupptagningarna och det är alltså denna textutskrift som utgjort studiens dataempiri. Denscombe (2009) skriver att utskrift av inspelade intervjuer är ett mödosamt arbete men att det är en viktig del av processen då forskaren kommer i direkt kontakt med empirin. Problem som uppstått under utskriften av vår empiri och som också Denscombe nämner är att det kan finnas svårigheter att höra vad som sägs på inspelningen, detta speciellt under gruppintervjuer. I dessa fall har vi valt att bortse från de delar som inte kan uttydas vid transkriberingen. Fler problem som Denscombe nämner är att respondenterna inte alltid avslutar meningar eller har sammanhållna satser. Då bör man som forskare rekonstruera talet så att det blir förståeligt i skrift menar Denscombe. I och med dessa problem som kan uppstå kan utskriften till viss del medföra att det förloras värdefull information i processen (ibid.). Vid utskrifterna hade vi dessa problem i åtanke och försökte att så korrekt som möjligt spegla intervjuernas innehåll med hjälp av skrivregler för att göra skriftspråket tydligare.

2.7 RELIABILITET OCH VALIDITET

Grönmo (2006) skriver att *reliabilitet*, som påvisar datamaterialets pålitlighet, i kvalitativa studier inte kan testas med hjälp av standardiserade reliabilitetstester. Detta på grund av att metod och material är mindre strukturerat än vid kvantitativa studier. Insamling av empiri och analys pågår parallellt och är således inte två olika faser i en kvalitativ studie. I vår studie innebär reliabiliteten att vår empiri baseras på insamlad data om faktiska omständigheter och resultaten bygger inte

enbart på vår subjektiva tolkning. De viktigaste punkterna som vi tog hänsyn till för att vår empiri skulle belysa frågeställningarna och stämma överens med syftet var följande: det insamlade materialet skulle i så hög utsträckning som möjligt representera de faktiska förhållandena i det som undersöktes. Detta har vi gjort genom att noga beskriva hur datainsamlingen gått till och vilket material som tillskansats. För det andra har insamlingen av data byggts på vetenskapliga principer för språkbruk och logik. Så exakta språkliga formuleringar och begrepp som möjligt har legat till grund för datainsamlingen. Vi har även förankrat studien i tidigare forskning som präglade insamlingen av data. I uppsatsarbetet har vi beaktat urvalet av analysenheter samt att antalet analysenheter och nivån på dessa har varit samstämmiga med studiens syfte. Det är viktigt att de vetenskapliga och teoretiska begrepp som tas upp i problemformuleringen ligger till grund för informationsurvalet. Den sista faktorn vi har beaktat var att själva genomförandet av datainsamlingen skett på ett sätt som bygger på de vetenskapliga direktiven som omger kvalitativ datainsamling. Man bör som forskare till exempel informera respondenterna om studien och vad som gäller vid intervjuens utförande. Genom att ha de problem som kan uppstå i åtanke kan forskaren lättare undgå att de uppstår och objektiviteten bibehålls lättare (Grönmo 2006). Vi har försökt att tänka på ovanstående punkter i arbetet med datainsamlingen så att reliabiliteten bibehålls i så hög grad som möjligt.

Validitet definieras av Grönmo (2006) som empirins relevans i förhållande till studiens syfte och frågeställningar. En studies empiri kan alltså ha hög reliabilitet men samtidigt låg validitet. Grönmo skiljer på validitet i kvantitativ och kvalitativ forskning. I kvalitativ forskning nämns olika typer av validitet; kompetensvaliditet, kommunikativ validitet, pragmatisk validitet. För att bedöma validiteten i vår studie har vi under uppsatsskrivandet hållit diskussionen kring metod, empiri och analys av empiri vid liv med utgångspunkt i ovanstående validitetstyper med tonvikt på kommunikativ validitetstyp. Kommunikativ validitet innebär att forskaren för en dialog med andra kring studiens material och dess relevans i förhållande till problemformuleringen (ibid.). Denna dialog fördes i första hand till vår handledare och oss uppsatsskrivare sinsemellan. Denscombe (2009) skriver att validiteten i intervjudata kan vara svårt att kontrollera ifall den intervjuade blivit tillfrågad om sina upplevelser, känslor eller

erfarenheter. Det finns dock sätt för forskaren att bedöma sanningshalten i empirin, om än är de inte helt ofelbara. Forskaren kan; kontrollera data med andra källor, kontrollera utskriften med informanten, kontrollera empirins rimlighet samt finna teman i intervjuutskriften (ibid.). I vår studie genomförde vi ett antal intervjuer och vi kunde därmed jämföra dessa data med varandra, vi letade även efter teman i intervjuutskriften. Rimligheten i vår data bedömer vi som god. Detta då de vi intervjuade kan betraktas som handplockade på grund av sin expertis och vi bedömer att de befinner sig i position att uttala sig om de ämnen vi diskuterat. Vi har inte funnit något som fått oss att tvivla på våra respondenters utsagor.

3. ADDICTION SEVERITY INDEX

3.1 SOCIALSTYRELSENS REKOMMENDATIONER

Socialstyrelsens ideala modell för hur strukturerade bedömningsinstrument ska användas kan delas in i tre delar; det ska vara en strukturerad klientbedömningsmetod, det ska kunna göra det möjligt att följa upp insatsernas betydelse för klienten och det ska ligga till grund för systematiska uppföljningar på verksamhetsnivå (Abrahamsson & Tryggvesson 2009a). I faktaunderlag som ligger till grund för de nationella riktlinjerna för missbruks- och beroendevård skriver Socialstyrelsen (2006) att skälet bakom det ökade intresset för standardiserade bedömningsinstrument är att dessa är effektiva. Genom att använda standardiserade bedömningsinstrument samlas rätt mängd information in i förhållande till den utredning som ska genomföras. Ett annat skäl till att standardiserade bedömningsinstrument rekommenderas är att dessa kan ligga till grund för framtagning av statistik och basdata rörande olika klientgrupper vilket i sin tur kan leda till kunskap om hur ekonomiska resurser bör fördelas. Socialstyrelsen menar även att standardiserade bedömningsinstrument underlättar kommunikationen mellan olika instanser då instrumenten skapar en gemensam begreppsapparat. I bedömningen om ASI uppfyller de krav som ställs på standardiserade bedömningsinstrument skriver Socialstyrelsen att de varit tveksamma till om metoden uppfyller minimikraven. De har ändå valt att redovisa metoden, och således gjort en generös bedömning, på grund av metodens

spridning i landet. Kvalitetskraven som socialstyrelsen ställer på metoderna som rekommenderas är följande; en svensk version av metoden existerar, det finns en svensk manual till metoden, reliabiliteten i den svenska versionen är tillfredställande, validiteten i den svenska versionen är tillfredställande samt att lämpliga normer och referensvärden existerar. För att metoden ska rekommenderas måste de tre första faktorerna vara uppfyllda samt att det på punkt fyra finns någon innehållsvaliditet. Socialstyrelsen var tveksam till att ASI uppfyllde detta (ibid.).

Under de senaste åren har ambitionen varit att utveckla metoder för en evidensbaserad missbruksvård i Sverige. Att ASI implementerats kan ses som en del i dessa ambitioner. Genom att använda sig av en standardiserad bedömningsmetod som ASI är det till att börja med lättare att urskilja statistik och trender från större grupper men också enklare att konstatera vilka metoder och behandlingar som faktiskt fungerar för klienterna. Detta är möjligt genom att kontinuerligt och över tid titta på klientgruppers svar på frågorna i intervjun och även genom att titta på resultaten av uppföljningsintervjun som bör göras cirka sex månader efter grundintervjun. Uppföljningsintervjun görs därmed ofta under tiden eller efter beviljad vårdinsats. Den typ av data som insamlas genom intervjuerna är exempelvis missbrukets omfattning för den enskilde klienten och sedermera för större grupper av klienter, vilka substanser som missbrukas, om klienterna har eller har varit inblandad i någon form av kriminalitet och hur klientens fysiska och psykiska status ser och har sett ut. Grundintervjun i ASI innehåller 180 frågor beräknas ta cirka en timme att genomföra för en *van* intervjuare. Uppföljningsintervjun som bör göras cirka ett halvår efter grundintervjun innehåller 150 frågor och beräknas ta cirka en halvtimme att göra (Abrahamsson & Tryggvesson 2009b). Som komplement till ASI-intervjun finns även ett dataprogram som kan användas till att sammanställa resultat på både individ- och verksamhetsnivå (Alexandersson 2006). ASI är tänkt att vara ett stöd för användaren i enskilt klientarbete med individer som har missbruksproblem. Metoden är också tänkt att samtidigt producera underlag för verksamhetsutveckling samt forskningsändamål, vilket främst kommer från det material som inhämtas vid uppföljningsintervjun. Dock har studier visat att uppföljningsintervjuer utförs i liten omfattning. Enligt socialarbetare beror detta

främst på att de ofta vet hur det har gått för klienten utan att behöva göra en intervju. Det kan vara så att informationen har kommit via andra klienter eller kollegor. I mindre orter är de inte ovanligt att som socialsekreterare möta sina klienter på stan. Att göra en uppföljningsintervju blir därför mindre angeläget eftersom informationen redan finns socialarbetaren tillhanda. I och med detta förloras en del av informationen som intervjumetoden var tänkt att generera vilket har medfört att ASI inte använts för att samla underlag för verksamhetsutveckling i den utsträckning som det är tänkt (ibid.).

3.2 INTERVJUARROLLEN

För att de data som samlas in ska hålla hög validitet respektive reliabilitet ställs höga krav på den som intervjuar. Intervjuarrollen utgör den viktigaste delen i ASI-intervjun då frågorna måste ställas på ett likartat sätt och motsägelser och oklarheter måste redas ut. Det räcker alltså inte att bara ställa frågorna utan intervjuaren måste samtidigt bedöma vilken sanningshalt svaren som ges har (Alexandersson 2006). För att kunna utföra ASI-intervjun så dessa krav uppfylls måste de som ska jobba med metoden gå en speciell utbildning (Abrahamsson & Tryggvesson 2009b). Alexandersson (2006) skriver vidare i sin avhandling att den ovan nämnda utbildningen upplevs, av dem som genomgått den, ge de kunskaper som behövs för att kunna utföra intervjun. Enligt manualen för ASI-intervjun är det som sagt viktigt att reda ut missförstånd och/eller motsägelser som uppmärksammas av intervjuaren under intervjuns gång. Detta gör att intervjuaren är tvungen att frånga strukturen som finns i frågorna i ASI-intervjun. Ju mer intervjuaren måste gå in och diskutera med klienten utanför manualen, desto öppnare och mindre strukturerad blir själva intervjun. De skattningar som klienten gör är subjektiva men trots detta ska intervjuaren alltså bedöma sanningshalten i det klienten säger. Detta kan påverka reliabiliteten i metoden eftersom det krävs att användandet säkerställs genom att de som använder metoden utbildas och att instrumentet sedan alltid används på samma sätt (ibid.). Det finns vissa faktorer som kan påverka trovärdigheten i klientens svar. Till att börja med finns det hos vissa klienter ett intresse eller en önskan om att framställa sig själva i bättre dager. Detta kan bero på att klienten exempelvis riskerar vissa följder av sitt missbruk och därför undanhåller information om detta. Det kan också bero på att klienten

vill framstå som ”bra” inför intervjuaren och därför väljer att presentera sig själv på ett visst sätt. Den andra faktorn som kan påverka trovärdigheten är om klienten vid intervjutillfället är berusad, drogpåverkad, abstinent eller deprimerad. Vid dessa tillstånd kan klientens minnesfunktion vara sämre än vanligt. Den sista faktorn som också är av betydelse för trovärdigheten är brister med själva intervjuformuläret och intervjuaren. Exempelvis kan intervjuens längd och omfattning påverka klientens benägenhet att lämna uppriktiga svar. Om det upplevs alltför omständigt och tidskrävande av för klienten, finns möjligheten att denne svarar utan eftertanke bara för att intervjun ska ta slut. Även intervjuarens skattningar om klienten kan påverka tillförlitligheten då dessa har visat sig innehålla vissa felmarginaler och därför inte kan anses som helt tillförlitliga (Anderberg & Dahlberg, 2009). Studier har visat att socialarbetare upplever att ASI är ett stöd i utredningsarbetet. Klientens situation, problem och resurser ska kartläggas och behovet ska bedömas. Dock används ASI oftast bara i ett inledande skede av utredningen (Alexandersson, 2006).

3.3 BEDÖMNINGAR FRÅN FÄLTET

Engström (2005) skriver att klienter som intervjuats med hjälp av ASI i huvudsak är positiva till detta. I en studie där 76 klienter genomgick en ASI-intervju upplevde majoriteten av klienterna detta som något positivt. 8 % av klienterna upplevde intervjun som kränkande men tyckte inte att samtalet påverkade relationen med socialarbetaren. 69 % av klienterna upplevde att relationen med socialarbetaren förbättrades efter en genomförd ASI. Engström skriver att socialarbetare och klienter uppskattar att klientens egenkompetens (förmåga att bedöma sin situation) är högre då ASI-intervju inte används än under tillfällen då ASI-intervju brukas. Klienter skattar sin egenkompetens högre än vad socialarbetare gör. I upplevd allians (relation och sammanhållning mellan handläggare och klient) i samtal med och utan ASI-intervjun så uppskattar socialarbetare alliansen som lägre än vad klienter upplever att den är. Engström nämner som möjliga förklaringar till detta att det är svårt för socialarbetare att bedöma alliansen då de själva är aktiva under samtalet samt att målet med samtalet är att samla information inför en bedömning och inte att skapa en nära relation. Engström nämner även att det för socialarbetare kan vara svårt att

uppskatta klienters upplevelse av egenkompetens och allians i de fall då klienten har alkohol- eller narkotikaproblem (ibid.).

Wikström och Lindberg (2006) har i en rapport utvärderat ett modellkommunprojekt. I modellkommunprojektet stöttade Mobilisering mot narkotika de fyra kommunerna Botkyrka, Örebro, Karlstad samt Pite älvdal under en period. En del av projektet gick ut på att kommunerna skulle introducera standardiserade bedömningsinstrument som arbetsmetod. I intervjuer som gjordes med berörd personal i Botkyrka kommun framgick att personalen ansåg att ASI ger en mer omfattande klientbild än vad öppna intervjuer ger. Det framhävs även att personal hade svårt att få tid till att genomföra ASI-intervjuer, då dessa är tidskrävande. Personalen upplevde intervjuens tidsåtgång som problematisk då det i vissa fall medförde att klienter avbröt intervjuer. I Örebro kommun sade personal att ASI-intervjun med fördel görs i kombination med öppna samtal då enbart genomförandet av intervjun inte ger lika bra resultat som en kombination. Wikström och Lindberg skriver att problem med att arbeta med ASI kan ha sin grund i personalens attityd gentemot standardiserade instrument. En modellkommun trodde att ASI skulle medföra bättre samverkan med övriga verksamheter då ASI kan utgöra ett gemensamt språk. Detta skulle då innebära att klienten inte behövde genomföra en ASI-intervju på varje instans. Personal som arbetar på socialtjänsten i en Örebro kommun verkade positivt inställda till användandet av ASI. I Karlstad kommun visade det sig att handläggare använder ASI i högre grad då ärendet är av enklare karaktär. I de ärenden som uppfattades som mer komplicerade användes metoden mer sparsamt. Detta grundade sig i att handläggarna uppfattade de klienter med komplicerade ärenden som mer sårbara och därmed ansåg handläggarna att det var svårt att ställa vissa frågor. Handläggarna i Karlstad kommun upplevde även de att ASI var en bra metod och arbetsredskap. I denna modellkommun hade handläggarna tillgång till ASI-net, som är ett datorprogram tillhörande ASI, men de förde inte alltid in ASI-dokumentet i ASI-net då det var tidskrävande och handläggarna prioriterade klientkontakt. I Pite älvdal var det endast en handläggare på socialförvaltningen som innan projektet använt ASI-intervjun. Denna handläggare var positiv till metoden men upplevde den som något uppstyld. Pite älvdal kommun hyste

tilltro till ASI som metod och skulle som en del av projektet utbilda mer personal i metoden (ibid.).

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Vi kommer i vår studie använda oss av två teoretiska perspektiv, Michael Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrater samt Max Webers idealtyp byråkrati (1983, 1987). Lipskys teori om gräsrotsbyråkrater behandlar offentligt anställda tjänstemän och de krav som ställs på dem. Respondenterna i denna studie kan definieras som offentligt anställda tjänstemän och teorin tar upp krav som ställs på gräsrotsbyråkraten vilket gör att teorin lämpar sig väl till analys av vår empiri. Max Webers idealtyp byråkrati utgör en abstraherad bild av hur en organisation kan se ut och används för att beskriva och förstå verkligheten. Weber menar att alla organisationer är styrda av regler och att relationen mellan tjänstemän och klienter blir opersonlig och styrd av detta. Lipsky däremot menar att tjänstemannen har ett handlingsutrymme och att det väsentliga i arbetet är hur gräsrotsbyråkraten hanterar detta då krav ställs från både organisation och klient.

4.1 LIPSKYS TEORI OM GRÄSROTSBYRÅKRATER

Michael Lipsky (1980) skriver i sin teori om gräsrotsbyråkrater (*Street-Level Bureaucrats*) om offentligt anställda tjänstemäns yrkesroll. En gräsrotsbyråkrat definieras som en offentligt anställd tjänsteman som har befogenheter att besluta om åtgärder som rör allmänheten, vilka i sin tur kan vara både negativa och positiva för individen. En gräsrotsbyråkrat är den i organisationen som har den direkta kontakten med allmänheten. Gräsrotsbyråkrater kan bland annat vara socialarbetare, poliser och lärare (ibid.).

När en individ vänder sig till en offentlig organisation är gräsrotsbyråkraten den person som representerar organisationen och den som individen möter. I detta möte förvandlas individen till klient. Detta på grund av att individens komplexitet och organisationens krav på effektivitet gör det till en omöjlighet för organisationen att behandla klienter individuellt (Johansson 2007). Gräsrotsbyråkraten hamnar i ett läge med krav från två håll, dels den egna

organisationens riktlinjer och bestämmelser, dels krav från klienten. I denna situation innehar gräsrotsbyråkraten kunskap om både organisationens riktlinjer och klientens önskemål, och tvingas fatta beslut utifrån detta (Lipsky 1980).

KLIENTRELATIONEN

Klientrelationen benämns av Johansson (2007) som essentiell för gräsrotsbyråkraten då han/hon är beroende av klienten på två vis: klienten behövs för att verksamheten ska existera och dessutom utgör klientens individuella egenskaper en påverkan på gräsrotsbyråkratens dagliga arbete. Johansson (2007) skriver om klientrelationen och nämner att det finns fem punkter för att beskriva dess förutsättningar: hur bunden handläggaren är av regler, hur pass specialiserad verksamheten är, tid per ärende, i vems intresse mötet sker samt avståndet mellan klient och gräsrotsbyråkrat. Gräsrotsbyråkraten befinner sig i en känd kontext och har beslutanderätt vilket medför att klienten hamnar i ett underläge (Lipsky 1980).

HANDLINGSUTRYMME

För att betecknas som en gräsrotsbyråkrat krävs att den anställde har ett visst handlingsutrymme. Handlingsutrymmet behövs för att gräsrotsbyråkraten ska kunna utföra sitt arbete på ett tillfredställande sätt, då alltför specifika regler sällan lämpar sig i människobehandlande verksamheter. I detta handlingsutrymme ingår att bedöma utifrån eget tänkande samt att besluta om åtgärder. Handlingsutrymmet bestäms utifrån verksamhetens uppbyggnad (Johansson 2007). Organisationen kontrollerar gräsrotsbyråkrater genom aktiv/påträngande kontroll av arbetet samt passiv/diskret kontroll. Med aktiv/påträngande kontroll menas att organisationen styr med regler och fasta tillvägagångssätt och med passiv/diskret kontroll styr organisationen genom att påverka gräsrotsbyråkratens värderingar och normer, så kallad normativ kontroll (ibid.).

ASI OCH GRÄSROTSBYRÅKRATER

ASI-intervjun kan utifrån Lipskys (1980) resonemang ses som en del i organisationens krav på effektivitet och är även ett rutinförfarande som underlättar kontrollen av gräsrotsbyråkraterna. Gräsrotsbyråkraten har därför krav på sig att använda sig av detta i arbetet med klienter. Här uppstår svårigheter för gräsrotsbyråkraten då ASI-intervjun består av ett strukturerat formulär, med

utförliga föreskrifter om användandet, som är till för att applicera på alla klientgrupper. Då klienten är en individ med specifika behov och egenskaper så måste handläggaren på något vis få klienten att anpassas in i metoden. Gräsrotsbyråkraten måste anpassa sig efter situationen som råder och det kan då uppstå svårigheter att använda ett standardiserat bedömningsinstrument.

4.2 WEBERS IDEALTYP BYRÅKRATI

Weber (1983) har utvecklat idealtyper som kan användas som analysredskap i samhällsvetenskapliga studier för att beskriva och förstå verkligheten. En idealtyp är en renodling av någon eller några aspekter och kan inte i verkligheten återfinnas i sin renodlade form; den är alltså orealistisk. Idealtypen beskriver ej heller ett ideal. En av dessa idealtyper är byråkrati. Weber menar att alla moderna organisationer i viss mån är byråkratiska. Organisationerna behöver ha regler och fasta tillvägagångssätt för att verka tillfredställande. Weber menar att den monokratiska formen av byråkrati är den som medför högst effektivitet, precision, stabilitet, disciplin och tillförlitlighet. Det medför att organisationens resultat i betydande omfattning kan förutses av översikt inom byråkratin samt andra aktörer (ibid.).

Weber (1983) skriver att alla organisationer med någon form av auktoritet försöker legitimera denna. Det som kännetecknar den byråkratiska organisationens legitimitet är legal legitimitet. Legitimiteten bygger på:

Rationella skäl: föreställningen om den föreskrivna ordningens legalitet och om de personers rätt att utfärda anvisningar, som enligt denna ordning kallats att utöva auktoritet (legal auktoritet). (Weber, 1983, sid. 146)

Weber (1983) skriver att legal auktoritetsutövning i sin renaste form utgörs av byråkratisk administration. Idealtypen byråkrati karaktäriseras av följande punkter (Weber 1987):

- Organisationen följer fasta lagar eller förvaltningsreglementen. Makten är fast fördelad till vissa positioner, för att uppfylla organisationens legitimitet. Alla tvångsmedel är strikt reglerade av lagar och regler. Tjänstemän är anställda på grund av sina kvalifikationer till fasta positioner som kräver denna specialkompetens.

- Organisationen är hierarkiskt ordnad och överordnade har tillsyn över underordnade.
- ”Den moderna ämbetsutövningen baserar sig på skrivna dokument (akter), vilka bevaras som originaltext eller koncept, och på en stab av lägre tjänstemän och skrivare av alla de slag.” (Weber 1987, sidan 59) Det offentliga och privata skiljs åt och tjänstemännen äger varken sin tjänst eller till tjänsten tillhörande resurser.
- Myndighetsutövandet förutsätter att tjänstemännen har specialutbildning.
- Tjänstemännen har sitt yrke som huvudsaklig sysselsättning och tjänsten kräver tjänstemannens fulla arbetskapacitet.
- ”Ämbetsutövningen följer generella regler, som kan läras och som är mer eller mindre uttömmande. Kännedomen om dessa regler innebär därför specialkunnande (i t ex juridik, administration och förvaltning), som ämbetsmännen besitter.” (Weber 1987, sidan 60)

Ovan nämnda särdrag påverkar i sin tur tjänstemännen som verkar i en byråkratisk organisation.

ASI OCH IDEALTYPEN BYRÅKRATI

Enligt Webers idealtyp behöver en organisation fasta regler och tillvägagångssätt för att fungera förutsebart och effektivt. ASI-intervjun kan ses som ett tillvägagångssätt och en del i ledet för att garantera detta. Att metoden rekommenderas av Socialstyrelsen hjälper även till att legitimera verksamheten, då verksamheten följer högre instansers direktiv. Handläggarna som använder ASI-intervjun ska utföra den likartat på alla klienter och ha ett professionellt förhållningssätt. Intervjun kräver även att den som utför den genomgått en speciell utbildning, såsom Webers idealtyp beskriver. Enligt Weber borde därför ASI-intervjun, såsom syftet med intervjun beskrivs, vara en fördel för att upprätthålla organisationens legitimitet. Idealtypen byråkrati medför effektivitet, precision, tillförlitlighet och förutsebarhet. Dessa egenskaper påminner om skälen bakom Socialstyrelsens (2006) rekommendationer av ASI-intervjun. ASI-intervjun borde därmed, om den används enligt befintliga anvisningar, fungera bra i en byråkratisk organisation.

5. RESULTAT OCH ANALYS

I detta kapitel kommer vi redovisa vårt resultat uppdelat i kategorier, utformade efter de ämnen som framkommit under behandling av empirin. Vi redovisar vår empiri varvat med analys av empirin utifrån Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrater samt utifrån Webers (1983, 1987) idealtyp byråkrati. Vi kommer även ha tidigare forskning i åtanke när vi analyserar vår empiri. Information om våra respondenter bifogar vi i Bilaga 4, då det tar för mycket plats i anspråk för att presenteras här.

5.1 ASI I RELATION TILL ORGANISATION

För att få en bild av den kontext som våra respondenter arbetar i så frågade vi dem om enhetens utseende och hur ASI implementerats på arbetsplatsen. Implementeringen av ASI på de olika enheterna skedde på initiativ av handläggarna själva på tre av enheterna medan det i två fall var på sektionschefernas initiativ. I ett fall var det metodstödjaren i länet som införde ASI på arbetsplatsen. På enheterna ser det olika ut hur länge man har arbetat med ASI och i vilken utsträckning. På tre av enheterna har ASI-intervjun använts i utredningar i fyra år, på två enheter har intervjun använts i tre år och på en enhet i ett och ett halvt år. Personalen på den sistnämnda enheten har dock haft utbildning längre men börjat jobba med metoden aktivt för ett och ett halvt år sedan.

Majoriteten av handläggarna använder ASI vid nybesök, de erbjuder då klienten att genomgå intervjun. Vissa av enheterna har intervjun som rutinförfarande. Samtliga handläggare använder ASI i syfte att kartlägga och få en heltäckande bild av klientens livssituation och problematik. ASI används också vid nya insatser för pågående klienter när det bedöms att det finns en vinst med en ny intervju. Att ASI-intervjun används som rutin går i linje med Webers (1983) resonemang om att alla organisationer till viss del är byråkratiska och har fasta regler och rutiner. Tjänstemännen i organisationen ska enligt idealtypen rätta sig efter dessa regler. Det stämmer till viss del överens med hur våra respondenter handlar. Dock nämner de att de bara gör intervjun i de fall då det är möjligt. I de fall det ej är möjligt, exempelvis att klienten inte vill eller kan så fyller de i en bortfallsblankett om varför klienten ej medverkat. De har därmed ett visst

handlingsutrymme, så som Lipsky (1980) beskriver. Handlingsutrymmet manifesteras i våra respondenters situation genom att de kan välja att använda ASI-intervjun eller inte i sin kontakt med klienten efter deras bedömning om intervjun går att genomföra. Alltså är det för handläggarna till viss del frivilligt att använda sig av intervjun i sitt arbete, även om organisationen rekommenderar det. Om de däremot väljer att använda sig av intervjun så medföljer det krav på *hur* intervjun ska utföras.

ASI-intervjun tolkar vi som en faktor som legitimerar verksamheten, så som Weber (1983) beskriver. Att använda ASI-intervjun legitimerar alltså verksamheten, men om handläggarna frångår strukturen i ASI:n så borde den inte längre utgöra en del av verksamhetens legitimitet. Utifrån vår teoretiska förståelse av Webers (1983, 1987) idealtyp byråkrati och Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrater antar vi att organisationens utformning påverkar hela förfarandet och handläggarnas handlingsutrymme. Detta på så vis att de använder metoden till olika syften. Hur tydlig organisationen är med vad ASI-intervjun ska användas till leder till att handläggarna antingen blir mer låsta eller får ännu större handlingsutrymme. På de enheter där handläggarna själva önskat metoden så tänker vi oss att de har ett större handlingsutrymme och mer frihet med metodanvändandet än på de enheter där chefer och andra överordnade implementerat metoden.

5.2 UTBILDNING OCH FORTSATT STÖD

För att använda sig av ASI-intervjun ställs det krav på utföraren att ha genomgått en speciell utbildning. Weber (1983) nämner att en tjänsteman i en organisation anställs till sin position för sina yrkeskvalifikationer. ASI-utbildningen kan ses som en yrkeskvalifikation då den konstaterats genom prov och styrks genom ett diplom.

Majoriteten av handläggarna genomgick utbildningen för 3-5 år sedan medan en handläggare gick utbildningen detta år. Alla handläggare nämner att utbildningen huvudsakligen var bra och gav dem de kunskaper de behöver för att utföra intervjun. Detta stämmer överens med vad Alexandersson (2006) skriver; de som

genomgår ASI-utbildningen känner att de fått de kunskaper som behövs för att använda intervjun. Dock uppfattade vissa handläggare det som att bitar kunde utvecklas eller saknades i utbildningen:

Det jag kan känna blir en brist är att när man går utbildningen är allt nytt och man ska sätta sig in i hela systemet på ett par dagar. Och att komma in i det här att man ska ställa följdfrågor, det tar ett antal ASI:er innan man kommer in i det tänket. Den biten tycker jag att man tappar lite i utbildningen. Det krävs att man har hållit på ett tag innan man hamnar i tänket att ställa frågor runt omkring för att få veta mer. Man kan få känslan ibland när man sammanställer materialet att man har massor av information som inte kommer med i ASI:n. Det får man lära sig efter hand och det kanske utbildningen skulle tagit upp lite mer. Eller att man hade en uppföljning som koncentrerade sig mer på följdfrågor och kringprat vid ASI:n., hur man fångar upp det. Vi har haft lite prat med metodstödare om det och hon menar ju att man ska vara mer ytlig i frågorna men just i en utredning vill man ju mer in på djupet. Syftet med ASI är kanske egentligen inte att få en djupgående bild utan en heltäckande. Man vet inte vad som är rätt och fel ibland (H3).

Det ställs, som vi tolkar det, krav på handläggarna att själva upprätthålla de kunskaper som behövs. De måste alltså anpassa sig efter den situation de befinner sig i såsom Lipsky (1980) beskriver. Förmågan att ta till sig utbildningen är även något som varierar beroende på den läsvana man besitter och handläggarna upplevde under utbildningen att det var något ojämnt mellan deltagarna på grund av detta (H4 & H8). Detta utgör, som vi tolkar det utifrån Webers (1983) idealtyp, något negativt för organisationen då personliga egenskaper i tjänstemannarollen ska vara oväsentliga.

En handläggare saknade under utbildningen mer information och genomgång av skattningsskalorna samt hur man ska sammanställa materialet efter intervjun (H5).

En respondent nämner att utbildningen inte alltid är tillräcklig:

Men sedan måste man ju läsa manualen jättenoga, för det är så himla mycket ibland kring vissa frågor. Så det ska man bortse från, och det ska man räkna in, och det ska vara på något annat område. Man ska bortse från liksom alkohol och narkotikas påverkan. (H7)

Hon menar även att vissa frågeställningar i intervjun kan vara lite svårtolkade och att det ibland kan bli lite otydligt. H7 ansåg även att återkopplingen, som görs med klienten efter en genomförd ASI-intervju, kunde tagits upp mer på utbildningen. Utbildningen gav konkret material men det är omöjligt att gå igenom allt under en utbildning och det kommer dyka upp frågetecken när man sedan börjar arbeta med intervjun (H8). Alexandersson (2006) menar att den viktigaste delen i ASI-intervjun är intervjuarrollen då det ställs krav på intervjuarna att genomföra intervjuerna på ett likartat sätt. Då våra respondenter

uttrycker att de saknar viss information i utbildningen tänker vi att det kan uppstå variationer i användandet av intervjun. Här stämmer inte de principer som Weber (1983) tar upp för tjänstemän i en byråkratisk organisation överens med våra respondenters erfarenheter. Detta blir då motsägelsefullt med de skäl som Socialstyrelsen (2006) uppger när de rekommenderar ASI-intervjun som metod. Så tolkar vi det eftersom det då kan skilja sig mellan resultaten av intervjun beroende på vem som utför den. Detta kan leda till att underlag för statistik blir opålitligt.

I de nationella riktlinjerna för missbruks- och beroendevård (Socialstyrelsen 2007) nämns att handläggare efter ASI-utbildningen bör få uppföljning mer eller mindre regelbundet. Därmed tog vi upp ämnet med våra respondenter. Huruvida man har uppföljning är något som skiljer sig åt mellan respondenterna. På två enheter har de interna uppföljningar av kommunernas ASI-ansvarige (H2, H3 & H8). Ett par av handläggarna var tidigare delaktiga i nätverk som numera är nedlagda (H4 & H5). Då fanns möjligheten att skicka in genomförda ASI-intervjuer och få dessa bedömda. Detta säger sig H5 sakna då det gav säkerhet i att intervjuerna var utförda korrekt. En handläggare upplevde att det i början, efter att ha genomfört utbildningen, var bra att kunna vända sig till utbildarna med frågor och hon hade uppskattat att gå uppföljningskurser med jämna mellanrum för att hålla sig uppdaterad (H6). Handläggarna nämner att de ser diskussioner med kollegor som ett stöd, i brist på uppföljning (H4, H6 & H7). En handläggare nämner att skattningarna skulle behöva följas upp (H3). Möjligheterna till stöd och uppföljning av utbildningen varierar mellan våra respondenter. Vi tolkar det som att bristen på uppföljning och stöd riskerar att påverka utförandet av intervjun och därmed det resultat som genereras. Även här kan konsekvensen bli att materialet blir opålitligt som forskningsunderlag samt att intervjun inte används helt ändamålsenligt.

5.3 ASI-NET

Då vi i tidigare forskning och litteratur fått kunskap om att det till ASI-intervjun finns ett tillhörande dataprogram, som är tänkt som stöd i arbetet, så ställde vi frågan till våra respondenter ifall de hade tillgång till detta. Av 6 enheter hade 5

av dessa köpt in ASI-net. De handläggare som arbetar med datasystemet tycker att det är mycket bra och en stor hjälp i arbetet. Några av handläggarna ansåg att de genom att ha tillgång till dataprogrammet sparade mycket tid.

Om man använder ASI i utredningar så är det ju a och o för om man skulle sitta och föra över den informationen och skriva över det manuellt så skulle det bli ett enormt jobb. Sen finns det svårigheter med den textversionen som blir för den är så omarbetad och inte läsvänlig. Så man får plocka om och skriva om en del meningar en hel del så (H3).

I tidigare forskning skriver Wikström och Lindberg (2006) att handläggarna i en kommun som hade tillgång till ASI-net inte alltid fogade in den färdiga intervjun i programmet då de upplevde det som för tidskrävande. Detta stämmer inte överrens med det våra respondenter säger då de menar att det utgör en stor vinst för dem att använda sig av dataprogrammet.

Ett par av handläggarna poängterar att det är en förutsättning att ha dataprogrammet för att kunna föra statistik och ha möjlighet att göra utvärderingar (H2 & H8). Några handläggare påpekar även att det utgör en fördel att kunna uppvisa statistik för politiker. Två av handläggarna säger att de inte vet hur mycket fördel det är att ha dataprogrammet (H4 & H6). H4 menar att hon nu efter att ha jobbat med ASI, med hjälp av dataprogrammet, under en längre tid troligtvis inte skulle ha några svårigheter att jobba utan ASI-net. Två av handläggarna som nu jobbar med ASI-net har tidigare arbetat utan programmet innan det köptes in till enheten (H1 & H6). En handläggare säger såhär om dataprogrammet:

...det blir ju ändå mer genomarbetat och genomtänkt när man inte använder dataprogrammet då alltså, på något vis. Man kan få ännu mer för man är tvungen till att liksom sammanställa det själv. Men visst, det spar ju mycket tid och det är smidigare att göra den med dataprogrammet liksom att man får det färdigt. För att man ska använda det så ska det ju vara så smidigt som möjligt, annars blir det ju kanske inte använt så mycket (H6).

H1 som även hon arbetat utan ASI-net säger att programmet har underlättat arbetet och gjort en väsentlig skillnad. Bland annat menar hon att det nu är lättare att komma ihåg när uppföljningar ska göras. Vi tolkar det som att dataprogrammet utifrån Webers (1987) idealtyp byråkrati utgör en fördel då det medför effektivitet och dessutom sammanställer dokumenten korrekt. Dataprogrammet är således en resurs för de handläggare som har tillgång till det. Vi har uppmärksammat att det verkar finnas två sidor av användandet av dataprogrammet. Det utgör dels en stor fördel tidsmässigt och det förenklar arbetet samtidigt som en handläggare menar

att det utan dataprogrammet läggs ner mer omsorg på själva sammanställningen. Vi tolkar det som att användandet av ASI-net utgör en större fördel för verksamheten medan det för den enskilde klienten kanske blir sämre då intervjusammanställningen blir mindre genomtänkt.

Den handläggare som i nuläget inte har tillgång till ASI-net nämner att hon inte exakt vet hur programmet fungerar men att hon gärna velat ha tillgång till det (H5). Hon tror att det absolut underlättat tidsmässigt, att hon fått hjälp med strukturen samt att det blivit lättare att komma ihåg när det ska göras uppföljningsintervjuer. H5 har för närvarande inte möjlighet att föra statistik. Enligt Socialstyrelsen (2006) så ska ASI kunna utgöra underlag för statistik. Utifrån det våra respondenter nämner så verkar dataprogrammet vara en förutsättning för detta. Vi tolkar det som att om man inte har tillgång till dataprogrammet så blir det svårt att uppnå detta syfte med metoden.

5.4 TIDSASPEKTEN

Tidsaspekten är ett ämne som verkar vara viktigt för missbrukshandläggarna. Alla respondenter nämner det och ser både för- och nackdelar med metodens tidsomfattning. Intervjun är tidskrävande och det leder i sin tur till att klienterna behöver pausa i intervjun. Detta medför att handläggarna ibland måste dela upp intervjun till två tillfällen. En handläggare anser att det underlättar att dela upp intervjun eftersom att klienterna då håller koncentration bättre (H5). H5 säger även att intervjun är väldigt omfattande med många frågor vilket ibland kan vara förvirrande för både klient och handläggare. En annan handläggare anser däremot att intervjun blir sämre av att delas upp (H4). Hon fortsätter med att förklara att hon för att undvika detta brukar avsätta en hel för- eller eftermiddag till ASI-intervjun. Som vi tolkar det utifrån respondenternas svar blir användandet av intervjun inte effektivt i mötet med klienten rent tidsmässigt. Vi funderar över de riktlinjer som Abrahamsson och Tryggvesson (2009b) beskriver som säger att intervjun ska ta en timme i anspråk då detta inte verkar stämma överens med våra respondenters erfarenheter. Det borde därmed i mötet med klienten medföra mindre effektivitet vid användandet av ASI-intervjun än vad som är tänkt enligt Socialstyrelsens (2006) intentioner. Utifrån Webers (1987) resonemang kan detta

ses som något negativt för organisationen då det trots införandet av en rationaliserad metod som ASI, inte ger de tänkta resultaten i form av stabilitet och effektivitet. Om vi däremot ser till Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkratens handlingsutrymme så har våra respondenter möjligheten att avbryta och dela upp intervjun i de fall då de märker att den inte går att genomföra vid ett tillfälle.

Vi frågade handläggarna om de ansåg att de fick ut samma information på samma tid med ASI-intervjun och öppna intervjuer. Två av handläggarna menade att det för handläggaren tar längre tid vid arbetet med en ASI-intervju än vid arbetet med öppna intervjuer (H2 & H3). De sade dock att utredningstiden blivit kortare för klientens del då allt sker mer intensivt. Med detta menade de att om man ska samla in samma information som man får ut av en ASI-intervju med hjälp av öppna intervjuer så kan man inte förutse hur lång tid det skulle ta. Detta eftersom handläggarna själva får bedöma antalet intervjuer som krävs. För handläggarna upplevs arbetet med ASI som mer intensivt på grund av att arbetet blivit mer komprimerat. Detta eftersom att man får så mycket information på en gång som sedan ska ligga till grund för utredningen. En annan respondent påpekade att det utifrån hennes erfarenheter tar mycket kortare tid att samla in information med ASI-intervjun än med öppna intervjuer (H4). Som det konstaterades i ovanstående kategori så anser handläggarna att även dataprogrammet är en tidsbesparande resurs i arbetet. I förhållande till mötet med klienten, som medförde mindre effektivitet än tänkt, så ser vi att det i ett större perspektiv medför mer effektivitet vid användandet av ASI-intervjun i förhållande till öppna intervjuer. I denna mer övergripande kontext så medför ASI-intervjun det som eftertraktas enligt Webers (1987) idealtyp.

5.5 STYRKOR OCH SVAGHETER MED ASI VID

INFORMATIONSSINSAMLANDE

Alla handläggare tycker generellt sett att strukturerade bedömningsinstrument, som ASI-intervjun, är bra. Handläggarna ger olika skäl till varför:

Jag tror att det är jättebra för generellt har vi kanske varit lite otydliga inom socialtjänsten så jag tror att det är jättebra att ha struktur att utgå ifrån, men det är som sagt något att utgå ifrån. Vi använder det här för att få informationsinhämtande i början och sedan får vi gå vidare på djupet när vi ser var problematiken ligger. Jag tror inte att de strukturerade metoderna är allena saliggörande. Däremot finns det

möjlighet att få en överblick och det finns möjlighet att få statistiskt underlag och kunna göra uppföljningar och utvärderingar och det blir inte godtyckligt beroende på vem man råkar hamna hos (H2).

Jag kan ju se skillnaden att från början när vi inte var lika strukturerade med ASI:n i utredningen att jag inte var heltäckande på allt i alla utredningar. Men sedan kan man ju inte luta sig enbart emot det för då tappar man djupet i problematiken. Så det är en stöttning att få med allt. Det är rättssäkert kan jag tycka, att få en utredning som är likaställd (H3).

Strukturerade metoder underlättar ifall någon måste överta ärendet, det blir enklare att följa hur utredningen genomförts. De utgör även en fördel då de ger en grund och något konkret att jobba kring.

Våra respondenters utsagor stämmer inte överens med det Wikström och Lindberg (2006) skriver; handläggarna i en modellkommun som använder ASI-intervjun anser att det är svårt att ställa vissa frågor i intervjun till sårbara klienter. Respondenterna menar istället att det utgör en fördel att alla klienter får samma frågor. Det blir en trygghet för både klienten och handläggaren. Som nackdel med metoden berättar en handläggare följande:

...men nackdelen är väl kanske att man använder det för mycket och gömmer sig bakom papper och tappar det personliga. Det är viktigt att man håller kvar båda bitarna (H2).

Fördelar med ASI-intervjun är att det blir strukturerat och leder till att man kan få fram statistik och kan genomföra uppföljningar (H4). Flera av handläggarna nämner att klienterna känner sig sedda och respekterade. En handläggare menar att hon aldrig har upplevt att en klient blivit kränkt av att genomgå ASI-intervju (H4). Ett par av handläggarna menar att ASI-intervjun är ganska platt vad gäller klientens bakgrund. En av dem menar att hon förstår poängen med att klientens bakgrund har uteslutits ur formuläret då intervjun redan är omfattande som den är; hade man lagt till fler frågor i den så hade man fått sitta ännu längre tid (H4). H8 däremot säger sig sakna områden som tar upp klientens bakgrund och fritidsintressen, då detta kan ha relevans för utredningen. Hon menar att intervjun inte är heltäckande i utredningssyfte. En annan handläggare menar att ASI är väldigt användbar eftersom man får reda på mycket om klienterna som inte har med missbruket att göra (H5). Med det menar hon att det är de grundläggande förutsättningarna för att kunna planera en bra behandling. ASI öppnar upp möjligheten att diskutera olika områden. H6 nämner precis som en del av de andra handläggarna att fördelarna med ASI är att den täcker upp en stor del av klientens livsområden. Socialstyrelsen (2006) menar att ASI-intervjun skapar ett

gemensamt språk så att olika instanser lättare kommunicerar om gemensamma klienter. Detta är något som våra respondenter påpekar:

Sen är det ju såhär med ASI:n att det är så många som jobbar med den, inom sjukvården, landstinget och kriminalvård. Man kan prata samma språk (H6).

Respondenterna menar även att det då gäller att alla intervjuare utför ASI-intervjun på samma sätt för annars kan man inte lita på resultatet. Handläggarna resonerar även kring att det kanske skiljer sig åt mellan olika instanser hur man ser på individer och därmed påverkar det hur man tolkar ASI-intervjuns frågor och syftet med den. Alexandersson (2006) menar att för att reliabiliteten i metoden ska upprätthållas så krävs det att användandet säkerställs genom att alla som använder metoden genomför den på samma sätt. Enligt våra respondenters utsagor tolkar vi det som att det är tveksamt om reliabiliteten i metoden är hög. Vi tänker oss att det kanske är detta fenomen som gör att Socialstyrelsen (2006) ställt sig tveksamma till om metoden uppfyller de minimikrav som krävs för att rekommenderas.

I tidigare forskning beskrivs att personalen i en kommun menade att ASI-intervjun bör göras i kombination med öppna intervjuer för att ge bästa resultat, enbart användandet av ASI-intervjun ger inte lika bra resultat (Wikström & Lindberg 2006). Detta är det många av våra respondenter som bekräftar. De menar att bara ASI-intervjun inte ger tillräckligt med underlag för att göra en fullgod utredning och att öppna intervjuer och ASI-intervjun kompletterar varandra. Handläggarna nämner även att de innan ASI infördes på arbetsplatsen använt sig av öppna intervjuer för att samla in utredningsunderlag. Vissa av handläggarna berättar att de använt sig av andra mallar för att få med de viktigaste områdena.

H6 och H7 säger att de ser en fördel med ASI gentemot öppna intervjuer då man med öppna intervjuer kan missa viktiga områden samt fokusera enbart på det som klienten tar upp. Samma sak poängterar fler av handläggarna. ASI-intervjun medför att jobbiga frågor ställs och inte försvinner i samtalet. En handläggare nämner att om man enbart använder sig av öppna intervjuer så finns risken att frågor som man anser är irrelevanta, som i själva verket är väsentliga, inte ställs (H8). ASI-intervjun är stommen i utredningen men när utredningen sedan är klar

är det öppna intervjuer som utgör upplägget för mötena (H3). En handläggare sade följande om relationen mellan öppna intervjuer och ASI-intervjun:

Men det är ju svårt att säga tycker jag för en del av de frågor som man ställer i de öppna samtalen, följsamtalen – det här är ju till stor del av information som man initialt får av ASI-intervjun. Så det är ju svårt att säga hur man hade hållit de andra samtalen om man inte först hade haft ASI-intervjun. Det hänger ihop liksom (H2).

En handläggare säger såhär om intervjurollen:

Man intar ju en annan roll också som intervjuare än vad man gör när man sitter och har ett öppet samtal. Man är mer professionell och jag tror att det uppskattas. Den tiden man sitter där så är man professionell handläggare vilket jag tror att de ser är skönt. Det är lättare för många att svara på frågor medan i de öppna samtalen så är man medmänniska och det är också skönt. Alltså det är ju ett informationsinsamlande när man ska tömma folk på informationen och rota med sådant som ingen annan människa har med att göra, då är det väldigt skönt att ha professionaliteten (H4).

Weber (1987) menar att tjänstemannen ska vara opersonlig i mötet med sina klienter. ASI-intervjun gör det möjligt för handläggaren att inta en mer professionell roll och därmed distansera sig från klienten såsom Weber beskriver. Respondenterna beskriver båda sidorna av professionaliteten, dels kan det för klienterna upplevas som skönt och dels kan det ibland bli för distanserat. Här hänger det, som vi ser det, på hur handläggaren hanterar situationen och hur de förhåller sig till klienten. De har alltså ett handlingsutrymme (Lipsky 1980).

5.6 FÖLJDFRÅGOR OCH OMRÅDESINDELNING

I tidigare forskning beskrivs att ASI-intervjun bör ta en timme att genomföra, för en van intervjuare (Abrahamsson & Tryggvesson 2009b). För att bli en van intervjuare måste man genomgå utbildning samt praktisera metoden regelbundet. Dock säger våra respondenter att man ska ställa följdfrågor men inte för många och det påverkar tiden för intervjun:

Följdfrågor ska man ju ställa men inte för mycket. Så det försvinner iväg för långt, och det är inte lätt alltid om man känner att man stöter på någonting och känner att det här behöver vi prata mer om, då är det svårt att säga att det här pratar vi om nästa träff. Jag hade ju som sagt va en sån igår som pratade jättemycket och då får man ju stanna upp och ta det då (H3).

En annan handläggare säger såhär:

Jag tycker inte att man ska göra dem i ASI:n. Jag tar dem i återkopplingen helt enkelt. Då säger jag ”jag förstod dig såhär... stämmer det?” (H5).

En tredje handläggare menar att följdfrågor gör att intervjun inte alltid blir så strukturerad:

Ja, det är ju inte helt strukturerat för man ställer ju mycket följdfrågor. Säger någon att man har haft självmordstankar så är det ju inte direkt som att man bara går vidare till nästa fråga. Sen skriver man ju mycket kommentarer hela tiden (H7).

Vår empiri visar på att handläggarna upplever det som svårt att ibland gå vidare till nästa område ifall klienten öppnar sig och vill prata mer utöver frågorna. Vissa frågor är dessutom svåra att bara jobba sig förbi då de går in på komplexa områden. Alexandersson (2006) skriver att enligt ASI-manualen så måste intervjuaren reda ut missförstånd samt kontrollera sanningshalten i klientens svar. Ju mer intervjuaren avviker från den givna strukturen i intervjun desto mer påverkas reliabiliteten (ibid.). Vi tänker oss då att intervjun inte används på ett likartat sätt från gång till gång och därmed faller en del av syftet med metoden. Missbrukshandläggarna har i intervjusituationen ett avsevärt, som Lipsky (1980) benämner det, handlingsutrymme då de kan välja att följa manualen eller inte. De styr även själva mängden följdfrågor som ställs och hur mycket de frångår strukturen. Här har de möjlighet att å ena sidan anpassa sig efter klienten och följa upp viktiga områden under intervjus gång eller å andra sidan följa den struktur som finns och istället ta upp viktiga områden i återkopplingen. Vi tolkar det som att detta handlingsutrymme leder till att de kanske frångår anvisningar som tillhör metoden och anpassar den till sig själva och situationen. Det i sin tur får konsekvenser för resultatet av intervjun och leder till att det blir opålitligt som forskningsunderlag. Däremot tolkar vi det som att metoden som sådan fortfarande utgör en fördel för handläggarna, om de anpassar den efter situationen och skapar sina egna strategier så som Lipsky (1980) beskriver. Utifrån Webers (1987) idealtyp utgör dock detta, som vi ser det, något negativt. Handläggarna frångår sin objektivitet och arbetet blir varken effektivt eller förutsebart.

ASI-intervjun innehåller 180 frågor uppdelat på sju livsområden. Livsområdena i intervjun är organiserade i en viss följd. Vissa av handläggarna nämner att de i vissa fall ändrar livsområdenas ordningsföljd i ASI-intervjun. Livsområdet psykisk hälsa kommer sist i intervjun medan fysisk hälsa är placerad tidigare, handläggarna flyttar här i vissa fall psykisk hälsa så den följer direkt efter fysisk. Detta motiverar de med att det är naturligt sammanhängande samt att klienten kan vara okoncentrerad i slutet av intervjun och därmed ha svårt att skatta sin psykiska status. En handläggare har inte flyttat runt bland livsområdena och nämner att hon

ser poänger med att faktiskt ha områdena i den följd de ursprungligen ligger. Hon menar att psykisk hälsa bör ligga sist för i de fall klienten har självmordstankar, och det uppdagas under intervjuens gång, har man en fullständig intervju genomförd ifall det krävs akuta åtgärder för klienten (H4). Här framgår det tydligt, som vi ser det, att handläggarna använder intervjun på olika sätt. Med Webers (1987) idealtyp i åtanke tolkar vi det som att de inte betar sig som tjänstemän i en byråkratisk organisation bör göra för att arbetet ska bli så rationellt som möjligt. Däremot handlar de som Lipsky (1980) beskriver på ett mer pragmatiskt sätt då de använder intervjun som de själva bedömer lämpligt vid olika tillfällen.

5.7 SKATTNINGSMOMENTET

I ASI-intervjun så skattar som bekant både klient och intervjuare klientens hjälpbehov. Vi tog upp detta ämne med våra respondenter för att klargöra deras syn på momentet. Några handläggare anser att skattningar i huvudsak är bra men att det finns svårigheter i att intervjuare och klient har olika skattningsskalor och det kan uppstå frågetecken angående detta från klientens sida (H1, H3). En handläggare ansåg att det inte fanns någon poäng i att jämföra sina och klientens skattningar, hon menade att det kändes irrelevant vad hon skattade eller inte då hon får fram sin åsikt i utredningen ändå (H4). En handläggare tycker att klientens skattningar är relevanta för intervjuens resultat men att dennes skattningar kanske inte alltid är tillförlitliga eftersom klientens egenkompetens varierar:

Klienten, jag tycker att det är jättebra att de skattar och det känns som att det är relevanta skattningar att göra men ibland så känns det som att det kan vara svårt för klienten att avgöra vad som är en nolla och vad som är en fyra. Eller vad är tre och vad är fyra? Så ibland så kanske de drar till med nåt då, det blir inte så konkret med hur det ska vara för att man ska tycka att det är tre eller så, och det kan ju bli så att vissa klienter skattar väldigt högt. Och det kan ju vara situationen just då också, eller just den dagen eller den timmen (H8).

En annan handläggare nämner även hon att det kan vara svårt för klienten att skatta sitt eget hjälpbehov (H6). Många av handläggarna säger att de för sin egen del upplever att skattningarna är ett svårt moment i intervjun. Tre handläggare tycker att skattningarna gör intervjun godtycklig, då det innebär att resultatet varierar beroende på vem man som klient kommer till (H2, H6 & H8). H8 uttrycker det såhär:

Intervjuarens skattning är också väldigt viktig, det som kan vara svårt då är ju det här med hur man jobbar in det så att alla skattar lika. Man ser ju lite olika på olika saker och det är ju individuellt. Det är ju lite olika vad man fokuserar på. Så det är väl nackdelen då att man skattar olika för samma problem mellan olika handläggare. Och just när man ska använda det, det kanske inte spelar så stor roll just för den personen när man planerar för den, då utgår man ju ändå från det man har. Men just när man ska jämföra klientgrupper och man har skattat väldigt olika så kan man ju få problem (H8).

En handläggare anser att skattningar är ett område som man som intervjuare skulle behöva uppföljning på:

Där tror jag man skulle behöva en uppföljning, just om skattningen rent utbildningsmässigt. [...] På utbildningen menade man på att om det hamnar runt 8-9 så är det mer eller mindre nära döden det handlar om. Men jag mer privat kan tycka att det här är jätteallvarligt men man måste liksom backa mer och tänka efter vilka gränser det handlar om. Så att just skattningen tror jag är något som man skulle behöva hålla levande på ett annat vis, med uppföljning och diskussioner med metodstödjare (H3).

Socialstyrelsen (2006) rekommenderar användandet av ASI utifrån att metoden är effektiv, samlar in rätt mängd information i förhållande till syftet, resultatet kan ligga till grund för statistik och basdata och metoden underlättar kommunikation mellan olika instanser. Weber (1983) menar att den monokratiska formen av byråkrati är den som medför högst effektivitet, precision, stabilitet, disciplin och tillförlitlighet. Socialstyrelsens skäl för att rekommendera ASI stämmer överens med de faktorer som byråkrati medför. Weber skriver att en byråkrati som uppfyller de ovanstående kriterierna medför att resultat i organisationen blir förutsebart. Så som Socialstyrelsen rekommenderar ASI tolkar vi det som att resultatet även där blir förutsebart. ASI genererar, i teorin, även underlag för statistik och underlättar kommunikationen mellan de olika myndigheterna som använder sig av metoden. Vi tolkar våra respondenters utsagor som att deras användande av ASI varken stämmer överens med Webers (1987) idealtyp byråkrati eller Socialstyrelsens skäl till att använda metoden. Respondenterna avviker i hög grad från hur en tjänsteman bör handla enligt Webers idealtyp byråkrati. Vi kan se att skattningsmomentet i intervjun gör att det hela inte blir förutsebart eftersom olika intervjuare kan skatta olika beroende på den egna förståelsen och erfarenheten. Metoden är således effektiv men resultatet kan eventuellt variera beroende på vem som utför den. Detta bekräftar även Anderberg och Dahlberg (2009) som skriver att intervjuarens skattningar har visat sig innehålla vissa felmarginaler och tillförlitligheten kan därmed ifrågasättas.

Utifrån Lipskys (1980) resonemang om att gräsrotsbyråkraten hamnar i en position med krav från både klient och organisation så verkar det som att ASI är en fördel för gräsrotsbyråkraten. Detta eftersom att klienten själv får skatta sitt hjälpbehov och uttrycka sin åsikt. Att intervjun sedan är strukturerad och följer en förskriven mall leder till att alla klienter behandlas likvärdigt utifrån organisationens riktlinjer. Som Johansson (2007) skriver så kräver klienten att behandlas som individ medan organisationen förutsätter att klienten fogas in i en förutbestämd kategori och behandlas som övriga klienter. Att använda ASI torde utifrån detta underlätta arbetet för gräsrotsbyråkraten. I vår empiri framkommer det att våra respondenter tror att det för klienten är svårt att skatta sitt hjälpbehov och att klientens egenkompetens inte alltid är tillförlitlig. Engström (2005) menar att det för socialarbetare är svårt att bedöma klientens egenkompetens samt hur klienten själv upplever sin egenkompetens vilket bekräftar våra respondenter utsagor. Konsekvenserna av att klienten själv skattar i intervjun kan dock vara att deras skattningar inte blir tillförlitliga. Så tolkar vi det eftersom att de handläggarna som arbetar med metoden behöver gå utbildning medan klienten i sin tur bara får snabbt förklarat för sig hur skattningsskalorna fungerar vid intervjutillfället. Därmed tänker vi att det kan bli svårt för klienten att skatta som det är tänkt utifrån ASI-manualen.

5.8 UPPFÖLJNINGSSINTERVJUN

I tidigare forskning skriver Alexandersson (2006) att ASI är tänkt att generera underlag till forskning och verksamhetsutveckling. Huvudsaken av det material som används till detta kommer från den uppföljningsintervju som ska göras ett halvår efter den första intervjun. Enligt Alexandersson görs dock uppföljningsintervjuer i liten utsträckning. Vårt resultat styrker detta påstående då våra respondenter säger sig vara sämre på att genomföra uppföljningsintervjuer. Tre av dem nämner att det ser ut så på grund av tidsbrist och för att rutinerna inte infunnit sig. En handläggare menar att det finns flera skäl till att de på enheten är dåliga på att genomföra uppföljningsintervjuerna:

Vi ligger lite efter där. Tanken är att man ska göra uppföljningsintervju ett halvår efter grundintervjun och därefter vid behov eller vid omprövning eller inför nya insatser eller så. Det är ju jätteviktigt att följa upp hur det har gått. Men som handläggare så ser man kanske inte riktigt lika stor vinst, den här tidsvinsten med att göra en uppföljningsintervju som att göra ett uppföljningssamtal bara. Det är väl det som man kan uppleva sätter lite stopp. Och sen så, ett halvår efter det går väldigt

fort. Det känns som att man precis gjort det. Och för klienten också det blir liksom 'Gud, det här har jag precis gjort, ska jag göra det här igen med alla de här frågorna?' Jag kan förstå det. Det är ju inte jättemycket kortare än grundintervjun (H8).

Alexandersson (2006) skriver att anledningen till att handläggarna inte utför uppföljningsintervjuer i den grad det är tänkt kan vara att handläggaren kan ha fått de uppgifter denne behöver på annat vis och därmed anser att uppföljningsintervjun är överflödig. Detta är inget våra respondenter nämner, de menar istället att det inte blir någon tidsvinst av att genomföra intervjun då de istället kan samla informationen genom öppna intervjuer. En del av syftet med ASI-uppföljningen, att generera underlag till forskning eller verksamhetsutveckling, är inget våra respondenter för på tal. Utan uppföljningsintervjun så bortfaller den statistik och information om beviljade insatsers utfall för olika klientgrupper som intervjun ska kunna generera.

Lipsky (1980) menar att gräsrotsbyråkratens arbete kännetecknas av att de ofta anpassar sig efter organisations ekonomi och arbetsbörda och därmed inte alltid baserar utredningar på klientens bästa. Våra respondenter ser ingen vinst med att göra uppföljningsintervjuer, varken för klienten eller för sig själva. Här tolkar vi det som att de anpassar sig efter både organisation och klient, fastän organisationen till viss del får stå tillbaka. Som vi nämnt ovan så faller en del av syftet med intervjun bort om det inte genomförs uppföljningsintervjuer, men detta är inget som våra respondenter nämner. De ser till sin egen situation och den egna verksamhetsnivån då de utesluter uppföljningsintervjun på grund av att de inte ser någon tidsvinst med den. Här skiljer det sig i målsättningarna mellan handläggarna och Socialstyrelsen då handläggarna utgår från sin egen situation och hur de bäst har nytta av ASI-intervjun på den nivån medan Socialstyrelsens mål är mer övergripande. I tidigare forskning nämner Abrahamsson och Tryggvesson (2009b) att en uppföljningsintervju ska ta 30 minuter att genomföra, för en *van* intervjuare. Detta i förhållande till våra respondenter erfarenheter att intervjun inte ger någon tidsvinst finner vi märkligt. Vi frågar oss om det är fel på metodmätningarna att uppföljningsintervjun ska ta 30 minuter att genomföra eller om det är våra respondenter som inte är *vana* intervjuare och därmed kräver längre tid på sig.

5.9 KLIENTEN OCH ASI

Klienten är i vår empiri ett genomgående tema och alla handläggare talar mycket om relationen med klienten samt relationen mellan klienten och ASI. Vi ställde frågan till våra respondenter om de ansåg att ASI fungerar bättre till vissa typer av klienter och i så fall vilka. Här uttryckte handläggarna olika åsikter. En handläggare ansåg att ASI överlag fungerade bra till de flesta typer av klienter (H1). Hon påpekade att de inte får vara för påverkade under intervjuens utförande för då klarar de inte av det. Handläggarna menar att om klienten har någon psykisk funktionsnedsättning kan det i vissa fall, beroende på grad och typ av nedsättning, vara svårt att genomföra en ASI-intervju. Speciellt paranoidea klienter kan uppleva intervjun som jobbig, då den kartlägger deras liv (H2). Handläggare H5 menar att det med klienter som har ADHD eller andra psykiska besvär kan vara svårt att genomföra intervjun men säger även:

Men så är det ju inte generellt i och för sig, jag har ju klienter med ADHD som tycker det är jättekul att få en massa frågor, det är ju värsta frågesporten för dem. De blir jätteluckliga över att man tar sig tiden för dem och inte stressar i samtalet (H5).

H3 nämner även hon att koncentrationssvårigheter kan vara ett problem under intervjuens genomförande, men att det är individuellt. Med klienter som är väldigt pratsamma kan intervjun dra ut på tiden och därmed vara svår att genomföra då klienten kan fastna i frågor och det blir då svårt att gå vidare i intervjun (H4). Detta medför enligt handläggare H4 en stress då intervjun bör genomföras under ett sammanhängande tillfälle. Däremot fungerar intervjun väldigt bra för klienter som har svårt att prata eftersom många av frågorna endast kräver ja- eller nej-svar (H4). Handläggare H6 säger att det för det mesta fungerar bra om bara klienten är motiverad samt nykter och drogfri vid intervjutillfället. Hon nämner även att vissa klienter upplever tanken på intervjun som obehaglig och inte vill genomföra den. Åldern har betydelse för om intervjun lämpar sig att genomföra eller inte (H8). Med detta menar H8 att om klienten är lite äldre kan det bli väldigt jobbigt för denna att tänka tillbaka på sådant som har varit och som man som klient kanske försöker glömma. Hon och handläggare H4 nämner även motsatsen, att intervjun kanske inte passar för yngre klienter då den är inriktad på arbete och familjerelationer. Som yngre klient kanske det är skolgång och hur man har det hemma som är mer relevant (H8). Handläggare H4 säger även att hon inte utför ASI-intervjun om det handlar om annat missbruk än substansmissbruk, med annat

missbruk menar hon exempelvis självskadebeteende, sexmissbruk och shoppingmissbruk. Johansson (2007) menar att gräsrotsbyråkraten måste göra individen till klient för att anpassa denne till organisationens ramar. Våra respondenter visar på att de har ett handlingsutrymme då de i vissa fall väljer bort ASI-intervjun till vissa klientgrupper där de bedömer att den inte är lämplig. De nämner även att de gör individuella bedömningar. Här rättar de sig inte enbart efter organisationens bestämmelser, då de har ASI-intervjun som rutinförfarande vid nyinkomna klienter, utan utgår från sin egen bedömning såsom Lipsky (1980) menar att gräsrotsbyråkrater ofta handlar. Enligt Weber (1987) så bör organisationen och tjänstemännen i den handla så effektivt och likartat som möjligt. Här kan vi se att våra respondenter inte handlar på ett sådant vis. Våra respondenter visar tydligt på att ASI-intervjun inte passar alla klientgrupper och att resultatet av intervjun varierar utifrån hur väl den lämpar sig för olika klienter.

Vi ställde frågan till handläggarna om de upplevde att användandet av ASI-intervjun påverkade relationen med klienten och i sådana fall hur, detta med Engström (2005) i åtanke. En respondent svarade att hon upplevde att klienten öppnar sig och vågar berätta om känsliga saker (H1). Relationen påverkas inte till det negativa, snarare tvärtom, och det är en fördel att samma frågor ställs till alla klienter (H1 & H4, H8). En handläggare uttrycker en annan åsikt:

Nej, jag känner att de samtalen man har haft innan ASI:n, det har ju blivit en allians där redan. Snarare kan jag väl tycka att det är tvärtom, att det blir ett visst avstånd till klienten när man sitter med ett formulär. Sen har man ju så mycket träffar utöver det så alliansen finns där ändå. Men alltså det blir ju ett visst avstånd och jag tror säkert att en del kan uppleva det som det. Och en del tycker säkert att det är skönt att det är ett avstånd och att det inte kryper in på dem så djupt (H3).

Handläggare H5 har inte upplevt att alliansen med klienten skadas i och med ASI-intervjun men menar att det beror mycket på hur man använder den. Hon säger att om man använder den på ett alltför strikt och formellt sätt så fungerar det inte. Man bör utföra intervjun som ett vanligt samtal (H5). Intervjun är inte ett dåligt verktyg för att skapa allians men det är svårt att veta om det är intervjun i sig eller relationen i övrig som påverkar (H6). Handläggare H7 menar att det är viktigt att klienten får ut någonting av intervjun och att de förstår syftet för att inte bli avigt inställda. Hon berättar att det kommit klienter som haft ASI-intervjuer gjorda men som inte förstått varför de genomgått den. Intervjun påverkar inte relationen om

man presenterar intervjun på ett bra vis, alltså inte för formellt och påtvingande utan att man förklarar att det är frivilligt att svara (H5 & H8). I tidigare forskning framkommer det att socialarbetare kan ha svårigheter att bedöma alliansen mellan dem och klienten. Detta kan bero på att eftersom socialarbetaren är aktiv under samtalet och ska samla in information så kommer klientrelationen i andrahand. Även att klienten är alkohol- eller narkotikapåverkad kan göra det svårare för socialarbetaren att bedöma alliansen (Engström 2005). Våra respondenter verkar dock inte ha några svårigheter att bedöma ifall relationen påverkas eller inte. De menar att alliansen inte påverkas av ASI-intervjun ifall den presenteras för klienten på ett bra vis. De menar att man bör genomföra intervjun på ett inte alltför formellt sätt utan i möjligaste mån göra den som ett vanligt samtal. En handläggare säger såhär om öppna intervjuer och relationen med klienten:

Fördelen är ju att man visar empati i samtalen. I mina öppna samtal så reflekterar jag jättemycket över det de har sagt. Jag ställer inte tusen frågor utan jag vänder lite på deras svar istället. Så det känns meningsfullt för dem. Jag är inte så strukturerad i dem. Det är mer relationsbyggande (H5).

Hon nämner även att hon för det mesta använder sig av öppna intervjuer och menar att innan hon utför en ASI-intervju så är det viktigt att relationen med klienten är god. En annan handläggare menar att för att få ut väsentlig information av en öppen intervju så behöver man ha en bärande relation med klienten (H2). En handläggare menar att öppna intervjuer som ett komplement till ASI-intervjun ökar förståelsen för klientens livssituation (H4). Webers (1987) idealtyp byråkrati förutsätter att tjänstemannen är opersonligt i mötet med klienterna. Detta stämmer inte överens med vad empirin visar, att handläggarna anser att en bärande relation med klienten är avgörande för att öppna intervjuer ska vara givande. Alltså tolkar vi det som att det krävs att handläggarens personliga egenskaper används i arbetet, för att bygga en bra relation med klienten. Lipskys (1980) resonemang stämmer däremot väl överens med respondenternas beskrivningar då handläggarna arbetar för att bygga en relation och samtidigt utreda klienten förutsebart. Relationen utgör även en differens i ASI-intervjun. Detta tolkar vi som att en del av syftet med metoden, att utgöra ett gemensamt språk samt att man ska kunna generalisera resultat, blir svårt att uppnå. Vi tolkar det så eftersom att om relationen spelar en roll så är inte metoden anpassad till alla och standardiserad. Då utgör även relationen mellan klient och socialarbetare en faktor som påverkar resultatet.

Två av handläggarna menar att det för klienten är enklare att svara på frågor i en ASI-intervju än om man ställt en öppen fråga (H3 & H4). Detta tror de eftersom att klienten i ASI-intervjun kan välja att svara ja eller nej och sedan släppa ämnet medan det i öppna intervjuer blir mer personligt. Handläggarna tror att tillförlitligheten i svaren från klienten är densamma i både öppna intervjuer och ASI-intervjun. De menar att om klienten vill ljuga så gör han/hon det oavsett intervjuform. En handläggare menar att det faktum att man i ASI-intervjun skattar sitt hjälpbehov ökar tillförlitligheten i svaren eftersom klienten tvingas reflektera konkret över sin situation (H2). Anderberg och Dahlberg (2009) skriver att det finns vissa faktorer som påverkar validiteten i klientens svar; exempelvis ifall klienten är påverkad, vill framstå i bättre dager, har svårigheter att minnas eller riskerar påföljder och därmed undanhåller information. De nämner även att eftersom intervjun är lång och omfattande så kan klienten tillslut vilja ha intervjun avklarad och därmed svarar felaktigt (Anderberg & Dahlberg 2009). Våra respondenter menar att det inte spelar någon roll ifall de genomför en öppen intervju eller en ASI-intervju då de anser att tillförlitligheten från klientens svar är likvärdig i båda metoderna.

I Socialstyrelsens rekommendationer nämns ingenstans hur ASI-intervjun specifikt är till fördel för klienten eller vilken kunskap man vill åt, bara att kunskapen ska vara i rätt mängd. Det de tar upp som fördelar med metoden är enbart ur organisationsperspektiv; metoden medför effektivitet och förutsebarhet för verksamheten. Klienten får förlita sig på att handläggaren tar tillvara dennes intressen. Dock tolkar vi det som att metoden utgör en fördel för klienten eftersom utredningsförfarandet blir mer förutsebart även för denne i och med att handläggarna lättare beräknar tiden per ärende.

6. AVSLUTANDE DISKUSSION

Innan vi diskuterar studiens resultat så vill påpeka att det är en kvalitativ studie vi genomfört och resultatet är inte menat att generaliseras på en större urvalsgrupp än den vi har undersökt. Resultatet måste förstås utifrån den kontext det tillkommit i och vår tolkning är en möjlig tolkning utav flera.

Studiens syfte var att *förstå* missbrukshandläggares erfarenheter av att arbeta med ASI-intervjun i förhållande till Socialstyrelsens målsättning med att använda metoden. Våra frågeställningar var: Hur ser missbrukshandläggare på att arbeta med ASI-intervjun? Hur ser missbrukshandläggare på att arbeta med öppna intervjuer i förhållande till ASI-intervjun? Hur uppfattar missbrukshandläggare de krav som ställs på dem vid intervjuens utförande? Hur ser missbrukshandläggare på de resurser de har för att genomföra intervjun? Vi anser oss ha besvarat de frågeställningar vi hade och därmed uppnått syftet med studien.

Sammanfattningsvis så framkommer det i vår studie att handläggarna anser sig ha nytta av metoden och att den underlättar arbetet. De lyfter fram både för- och nackdelar med metoden men övervägande är de positiva till den som ett verktyg i utredningsarbetet. Men de poängterar att ASI-intervjun bör göras i kombination med öppna intervjuer för bästa resultat. Det menar de eftersom man inte får ut samma information från de olika metoderna samt att metoderna används i olika syften. Dock använder handläggarna inte alltid ASI-intervjun enligt anvisningar och de menar själva på att resultatet av intervjun kan variera beroende på vem som utför den på grund av dennes förståelse av syftet med intervjun och frågorna som ingår. Vi har funnit att metodens reliabilitet kan ifrågasättas då bland annat skattningsmomentet gör att intervjuens utkomst varierar beroende på utföraren och även klienten, då klientens egenkompetens kan variera. Även utbildningen påverkar användandet samt hur väl handläggaren tagit till sig information och hur denne uppfattar intervjuens syfte och frågor. Det är många faktorer som vi anser påverkar metodens reliabilitet. Vi har även funnit att klientkontakten kan vara avgörande för om metoden går att genomföra eller ej då många respondenter menar att en god klientrelation har avgörande betydelse för metodens användande och resultat.

Handläggarna är inte några objektiva byråkrater och deras handlande stämmer inte alltid överens med hur en tjänsteman inom idealtypen byråkrati bör handla (Weber 1983). Missbrukshandläggarnas handlande kan däremot sägas stärka Lipskys (1980) teori om gräsrotsbyråkrater och hur de skapar sina egna strategier. Handläggarna använder metoden så som de anser att de får mest nytta av den och

som blir störst vinning för både dem och klienten, de utnyttjar alltså sitt handlingsutrymme väl. På bekostnad av detta så faller en del av de fördelar som Socialstyrelsen (2006) nämner med metoden, nämligen att resultaten av intervjuerna kan utgöra underlag för forskning och verksamhetsutveckling. Handläggarna är även sämre på att genomföra uppföljningsintervjuer än vad som Socialstyrelsen (2006) rekommenderat, vilket bland annat beror på att de inte ser någon tidsvinst med att göra den istället för ett vanligt uppföljningssamtal. Här tänker vi oss att det skulle kunna studeras mer ingående varför handläggarna är dåliga på detta och vad de anser behövs för att underlätta användandet av uppföljningsintervjun. Som vi har förstått det så är det heller ingen som kräver av handläggarna att de ska använda metoden på ett sådant vis att resultaten kan utgöra underlag för forskning. Därmed strävar de inte efter att använda den på det vis som Socialstyrelsen menar att de ska, utan anpassar den efter sin egen situation. Metoden är alltså ett stöd i handläggarnas arbete, om de använder den så som det passar dem. Hade de följt metoden helt enligt anvisningarna så tänker vi oss att det troligtvis inte hade blivit samma resultat i denna studie. Webbs (2006) resonemang kring standardiserade metoder handlar bland annat om att dessa ska utgöra ett verktyg för socialarbetare vid riskbedömning av klienter. Han lyfter även att metoderna inte alltid utgör bästa förutsättningen för att få en korrekt bild av klientens livssituation då individen måste fogas in i en redan färdig struktur. Utifrån vad vårt resultat i denna studie visar så utgör inte ASI-intervjun som sådan ett hot mot klientens individualitet då handläggarna som använder den anpassar intervjun efter situationen som råder. Själva riskbedömningen blir svårtolkad då det är handläggarna själva som bedömer vad som utgör en risk och detta kan variera beroende på deras egen förförståelse.

Vår studie visar även på att ASI-net, som är ett tillhörande dataprogram till ASI, är en förutsättning för att kunna få fram statistiksammanställningar. Tack vare dataprogrammet får handläggarna lättare att använda intervjun på ett korrekt sätt. Vi frågar oss då varför dataprogrammet inte är ett krav i metoden då den redan är omgiven av så många andra regler och föreskrifter.

Vi har vid insamlingen av empiri fått kännedom om att det existerar en version av ASI-intervjun vid namn ADAD (Adolescent Drug Abuse Diagnosis) som används

till yngre klienter upp till 23 års ålder. Vi tänker att, då denna intervju är uppbyggd på ett liknande vis som ASI-intervjun, man skulle kunna utföra en liknande studie med syfte att undersöka missbrukshandläggares erfarenheter av att använda ADAD.

De föreställningar vi hade om användandet av ASI-intervjun innan studiens början stämde inte särskilt väl överens med det resultat vår studie visar på. Vi antog att missbrukshandläggarna såg på ASI-intervjun som en omständlig metod och att den var mödosam att använda. Vi har påvisat att våra respondenter anser att metoden är tidskrävande och omfattande, dock ser de den som en fördel i deras arbete. Vi ämnade inte i vår studie generalisera resultatet för alla missbrukshandläggarna som arbetar med ASI-intervjun. Detta då studien inte var i den omfattningen som krävs för att vi skulle anse att en sådan generalisering kunde göras. Dock tänker vi oss att man skulle kunna forska vidare kring detta ämne, i en större studie, för att se om våra resultat stämmer överens med andra missbrukshandläggares erfarenheter. Vi har fått en inblick i arbetet med standardiserade bedömningsinstrument och dess styrkor och svagheter. Socialt arbete är ett alltför komplext område för att en strukturerad metod ska kunna täcka det helt och det har vår studie verkligen påvisat. Därmed inte sagt att metoderna inte är behjälpliga i utredningsarbete.

REFERENSLISTA

- Abrahamsson, M. & Tryggvesson, K. (2008) *Användning av bedömningsinstrument i Missbruksvården - En nationell kartläggning och fallstudier av två län*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Abrahamsson, M. & Tryggvesson, K. (2009a) ”ASI – Terror eller hjälp? Om socialtjänstens användning av standardiserade bedömningsinstrument i två kommuner.” I Billinger, K. & Hübner, L. (red.): *Alkohol och droger*. Malmö: Gleerups
- Abrahamsson, M. & Tryggvesson, K. (2009b) ”Socialtjänstens användning av standardiserade klientbedömningsinstrument – ASI som retorik och praktik i två kommuner.” *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift*. Vol 26 nr 4. s. 21-37
- Alexandersson, K. (2006) *Vilja Kunna Förstå – om implementering av systematisk dokumentation för verksamhetsutveckling i socialtjänsten*. Örebro Studies in Social Work 7. Örebro: Örebro universitet
- Anderberg, M. & Dahlberg, M. (2009) *Strukturerade intervjuer inom missbruksvården – Som en grund för kunskapsutveckling*. Göteborg: Intellecta Infolog
- Bell, J. (2006) *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Beromius, M. (1994) *Bidrag till de sociala undersökningarnas historia – eller till den vetenskapligt gjorda moralens genealogi*. Stockholm/Stehag: Symposium
- Denscombe, M. (2009) *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB
- Engström, C. (2005) *Implementering och utvärdering av Addiction Severity Index (ASI) i socialtjänsten*. Akademisk avhandling, Umeå: Institutionen för Psykologi, Umeå Universitet
- Grönmo, S. (2006) *Metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Liber AB
- Jacobsson, K. & Meeuwisse, A. (2008) Fallstudieforskning I Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R. & Jacobsson, K. (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur
- Jergeby, U. (2008) Kvalitetskriterier för granskning av standardiserade bedömningsinstrument. (elektronisk) *Socialstyrelsens officiella hemsida* http://www.socialstyrelsen.se/evidensbaseradpraktik/metodguide/PublishingImages/Kval_kriterier_granskning_av_bed_instrum.pdf (2010-01-02)
- Johansson, R. (2007) *Vid byråkratins gränser*. Halmstad: Arkiv förlag

- Levin, C. (2008) Att undersöka det ”sociala” – Några ingångar. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R. & Jacobsson, K. (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur
- Lipsky, M. (1980) *Street-level bureaucracy – Dilemmas of the individual in public service*. New York: Russel Sage Foundation
- Lundström, T. (2008) Aktforskning. I Meeuwisse, A., Swärd, H., Eliasson-Lappalainen, R. & Jacobsson, K. (2008) *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur
- Nyström, S., Sallmén, B. & Öberg, D. (2005) *Beslut på bättre grunder – en handbok för ASI-användare*. Stockholm: IMS (Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete), Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen (2006) ”Faktaunderlag till Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård” *Socialstyrelsens officiella hemsida*, <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8933/2007-102-1_20071021_rev.pdf> (2009-11-24)
- Socialstyrelsen. (2007) *Nationella riktlinjer för missbruks- och beroendevård*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Socialstyrelsen. (2009) ”Modell för kvalitetssäkring och implementering av ASI-metoden”, *Socialstyrelsens officiella hemsida*. <<http://www.socialstyrelsen.se/aktuellt/projekt/modellforkvalitetssakringochimplementeringavasi-metoden>> (2009-10-08)
- Svenska akademiens ordbok*. (2009) <http://g3.spraakdata.gu.se/saob/> (2009-10-26)
- Tengvald, K. (1996) Krav och problem med systematiserad klientinformation. I Berglund, M., Andréasson, S., Bergmark, A., Oscarsson, L., Tengvald, K. & Öjehagen, A. (1996). *Dokumentation inom missbrukarvården. Behandlingsarbete, metodutveckling, utvärdering*. Centrum för utvärdering av socialt arbete – CUS. Stockholm: Liber förlag
- Vetenskapsrådet (2009) ”Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning” (elektronisk) Tryck: Elanders Gotab, ISBN:91-7307-008-4 <<http://www.vr.se/download/18.668745410b37070528800029/HS%5B1%5D.pdf>> (2009-10-26)
- Wallén, G. (1996) *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur
- Webb, S. (2006) *Social work in a risk society. Social and political perspectives*. New York: Palgrave Macmillan
- Weber, M. (1983) *Ekonomi och samhälle 1*. Lund: Argos
- Weber, M. (1987) *Ekonomi och samhälle 3*. Lund: Argos

Wikström, E. & Lindberg, K. (2006) *Samverkan, vårdkedjor och standardiserade bedömningsinstrument i missbrukarvården. Utvärdering av Modellkommunprojektet*. Rapport 20, 2006, GRI, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

BILAGA 1

Information till respondenter

Vi vill belysa/förstå missbrukshandläggares erfarenheter av att arbeta med ASI-intervjun i förhållande till att arbeta med öppna intervjuer.

Vi kommer behandla alla personuppgifter vi får så att ingen annan än vi och vår handledare får ta del av dem. Och vi kommer endast använda materialet till denna C-uppsats.

Vi kan aldrig garantera fullständig anonymitet då människor kan spekulera kring resultaten. Men vi tror att detta inte kommer vara något problem då vi ska utföra studien på 6 orter med 8-9 informanter.

Ni har när som helst rätt att avbryta intervjun samt att vägra svara på frågor.

MVH

Hanna Olsson & Beatriz Borg

Socionomprogrammet, Växjö Universitet

BILAGA 2

Intervjuguide

Bakgrund

- Namn
- Ålder
- Utbildning
- Erfarenheter inom missbruk

Enhetens utseende

- Antal handläggare
- Arbetsuppgifter
- ASI på arbetsplatsen
- Hur länge har ni jobbat med ASI? När införde ni det?
- Vem införde ASI?
- Hur använder ni ASI?
- Varför använder ni ASI här? Till vilket syfte?

ASI Utbildning

- Hur många har utbildning?
- Har alla som arbetar med ASI utbildning?
- När genomgick du utbildning?
- Hur såg utbildningen ut?
- Vad tyckte du om den?
- Var det något du saknade?
- Har utbildningen gett de kunskaper som du anser behövs för att använda ASI-intervjun?
- Har ni uppföljning av IMS?

Syn på ASI-intervjun

- Hur ser du på användandet av strukturerade metoder generellt ex DOK, BBIC?
- Vad tänker du om ASI-intervjun?
- Fördelar
- Nackdelar
- Har du några negativa erfarenheter?
- Har du några positiva erfarenheter?
- Använder ni den som rutin till alla klienter?
- Anser du att den fungerar bättre till vissa typer av klienter?

- Upplever du att användandet av ASI-intervjun påverkar relationen mellan dig och klienten?
- I sådana fall, hur?
- Använder du ASI utifrån angivna instruktioner utan undantag?
- Om undantag, vilka?
- Hur väljer du när ASI-intervjun ska genomföras? Första gången eller senare?
- Anser du att det är relevanta frågor i intervjun?
- Vad tänker du om skattningarna?
- (I den senare versionen har intervjuarens skattningar tagits bort, då resultaten inte visat sig vara tillräckligt tillförlitliga.) Vad anser du om det?

ASI datasystem

- Har ni datasystemet?
- Vet du hur det fungerar/ser ut?
- Om inte, hade du velat ha det?
- Hur stor betydelse anser du datasystemet ha för arbetet med ASI?

Öppna intervjuer

- Hur använde ni öppna intervjuer innan?
- Använder ni öppna intervjuer nu? Hur?
- Fördelar
- Nackdelar
- Har du några positiva erfarenheter?
- Har du några negativa erfarenheter?
- Anser du att det fungerar bättre till vissa typer av klienter?

Jämförelse

- Vilken metod använder ni mest?
- Vad väljer du helst? Vilka tillfällen?
- Nackdelar
- Fördelar
- Tidsspannet. Anser du att det är för tidskrävande med ASI eller är det likvärdigt med öppna intervjuer?
- Anser du att du får ut samma information på samma tid?
- Innehållet. Anser du att du får ut samma information av båda metoder?
- Anser du att svaren blir lika tillförlitliga från båda intervjuer?

BILAGA 3

Hej!

Vi är två socionomstuderande termin 6 på Växjö Universitet som nu ska skriva vår C-uppsats om socialt arbete. Det ämne vi är intresserade av är användandet av ASI-intervju sett från handläggares perspektiv.

Anledningen till att vi nu kontaktar Er är för att höra om handläggarna på Er förvaltning använder sig av ASI-intervjun. Om så är fallet undrar vi om det finns möjlighet att vi kan komma och intervjua dem angående ASI.

Intervjuerna skulle i sådana fall äga rum v. 46 eller v. 47 (november 9 – 20).

Om Ni har möjlighet att hjälpa oss med Er medverkan skulle vi vara väldigt tacksamma och vi kommer i sådana fall delge Er mer information om syftet med intervjun och hur den kommer att gå till.

Är det något mer Ni undrar över så hör gärna av Er!

Med vänlig hälsning

Hanna Olsson & Beatriz Borg

Kontaktuppgifter:

Hanna mobil: 076XXXXXXX

E-mail: holso07@student.vxu.se

Beatriz mobil: 073XXXXXXX

E-mail: bboso07@student.vxu.se

BILAGA 4

Information om respondenterna

Samtliga respondenter är kvinnor i varierande åldrar.

Handläggare 1 - H1

Jobbar som ensam missbrukshandläggare på en missbruksenhet med fyra anställda varav tre stycken har ASI-utbildning. Är utbildad vid IKM-programmet och har läst till civilrätt och socialrätt.

Handläggare 2 – H2

Jobbar som gruppleddare/handläggare på en missbruksenhet med fyra anställda där alla har ASI-utbildning. Är utbildad socionom.

Handläggare 3 – H3

Jobbar som handläggare på samma enhet som H2. Är utbildad socionom.

Handläggare 4 – H4

Jobbar som ensam missbrukshandläggare. Är utbildad socionom och har ASI-utbildning.

Handläggare 5 – H5

Jobbar som ensam missbrukshandläggare. Är utbildad socionom och har ASI-utbildning.

Handläggare 6 – H6

Jobbar med öppenvård på en missbruksenhet med fyra anställda där alla har ASI-utbildning. Är utbildad socionom.

Handläggare 7 – H7

Jobbar på samma enhet som H6 som missbrukshandläggare. Är utbildad socionom.

Handläggare 8 – H8

Jobbar som arbetsledare/handläggare på en missbruksenhet med fyra anställda där alla har ASI-utbildning. Är utbildad socionom.

